

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
Кафедра публічного управління та адміністрування

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Н.М.Грущинська
«___» _____ 20__ р.

**ДИПЛОМНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)**

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«МАГІСТР»

За освітньо-професійною програмою «Менеджмент в органах публічного
управління»

Тема: «Механізми реалізації державної екологічної політики в Україні»

Виконавець: студент 201МУ групи, Ніколаєв Кирило Дмитрович

Керівник: д.е.н., професор Грущинська Наталія Миколаївна

Консультанти з окремих розділів
пояснювальної записки:

підпис, П.І.Б.

Нормоконтролер:

Київ 2020

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут неперервної освіти
Кафедра публічного управління та адміністрування
спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Завідувач кафедри
_____ Н.М.Грущинська
« ___ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

Ніколаєва Кирила Дмитровича

(прізвище, ім'я, по батькові випускника в родовому відмінку)

1. Тема роботи: «**Механізми реалізації державної екологічної політики в Україні**»

затверджена наказом ректора від « ___ » _____ 20__ р. № ____.

2. Термін виконання роботи: з 01.07.2020 р. по 31.10.2020 р.

3. Вихідні дані до роботи: документація.

4.Зміст пояснювальної записки: аналітичний огляд літературних джерел з тематики.

5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: 13 рис., 13 табл..

6. Календарний план-графік

№ з\п	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1	Вибрати тему дипломної роботи	06.2020	
2	Затвердити тему і план роботи у наукового керівника, завідувача кафедри	06.2020	
3	Визначити статистичну, інформаційну базу дослідження, скласти бібліографію	07.2020	
4	Оформити і обговорити з науковим керівником перший розділ роботи	07.2020	
5	Оформити і обговорити з науковим	08.2020	

	керівником другий розділ роботи		
6	Оформити і обговорити з науковим керівником третій розділ роботи	09.2020	
7	Доопрацювати роботу, оформити її кінцевий варіант	10.2020	
8	Підготуватися та взяти участь у попередньому захисті роботи	11.2020	
9	Отримати відгук керівника та рецензію	11.2020	
10	Підготувати доповідь на захист	12.2020	

7. Консультанти з окремих розділів

Назва розділу	Консультант (посада, П.І.Б)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв

8. Дата видачі завдання: ____ . ____ .20__ р.

Керівник дипломної роботи _____
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис випускника) (П.І.Б.)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	7
1.1 Теоретичні аспекти екологічної політики: генезис наукових підходів, концепцій.....	8
1.2 Напрями формування правових засад екологічної політики України.....	17
1.3 Особливості реалізації екологічної політики в Україні.....	24
Висновки до розділу 1.....	32
Розділ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДООХОРОННОГО ПРИЗНАЧЕННЯ)	33
2.1 Землі природоохоронного призначення як об'єкт державного регулювання.....	33
2.2 Правовий базис забезпечення збереження земель в Україні.....	40
2.3 Державне управління як елемент правового механізму збереження земель природоохоронного призначення в Україні.....	48
Висновки до розділу 2.....	62
Розділ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	63
3.1 Зарубіжний досвід державного регулювання реалізації екологічної політики та можливість його використання в Україні.....	63
3.2 Проблеми та напрями удосконалення механізмів державного регулювання реалізації екологічної політики у сфері збереження земель природоохоронного призначення в Україні.....	71
Висновки до розділу 3.....	76
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

ВСТУП

Актуальність теми. Екологічні проблеми України спричинені, передусім, кризовими явищами в економіці України – використанням ресурсомістких та енергоємних технологій, використанням зношеного обладання, очисних споруд, механізмів, нерозвинутістю ринку екологічних послуг, надмірним забрудненням поверхневих і підземних вод, повітря і земель, спричиненого екстенсивним господарюванням. До економічних чинників додаються і соціально-правові – низький рівень екологічної свідомості суспільства, висока латентність екологічних злочинів, незначні адміністративні санкції за деякі екологічні правопорушення.

У ситуації постійного погіршення стану навколишнього природного середовища і поглиблення екологічної кризи значення збереження природоохоронних територій і, зокрема, земель природоохоронного призначення як їхньої складової, підвищується. Держава має активно впливати на збереження особливо цінних природних територій – земель природоохоронного призначення та сприяти подальшому їх розвитку. Природоохоронні території мають стати одним із пріоритетів державної екологічної політики, який через збереження унікальних природних комплексів дасть змогу підтримувати екологічний баланс країни, що, у свою чергу, забезпечить виконання конституційної вимоги про безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Науково-теоретичне підґрунтя магістерської роботи становлять праці з теорії державного управління й регулювання суспільних процесів вітчизняних і зарубіжних учених: В. Авер'янова, Г. Атаманчука, М. Білинської, О. Лазора, Г. Ситника, В. Цветкова та інших, а також дослідження вчених-правознавців: В. Андрейцева, А. Годованюка, А. Гетьмана, І. Каракаша, М. Краснової, Н. Красіліч, П. Кулинича, Н. Малишевої, В. Попова, Б. Розовського, В. Семчика, С. Шарапової, Ю. Шемшученка, М. Шульги тощо.

Метою магістерської роботи є комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів державного регулювання реалізації екологічної політики щодо збереження земель природоохоронного призначення, а також формулювання на його основі висновків та пропозицій, спрямованих на удосконалення його ефективності.

Відповідно до поставленої мети визначено такі основні **завдання**:

- розкрити теоретичні аспекти екологічної політики, дослідити генезис наукових підходів, концепцій, теорій;
- визначити особливості формування правових засад екологічної політики;
- охарактеризувати напрями реалізації екологічної політики в Україні;
- визначити землі природоохоронного призначення як об'єкт державного регулювання;
- проаналізувати правове забезпечення збереження земель природоохоронного призначення в Україні;
- розкрити державне управління як елемент правового механізму збереження земель природоохоронного призначення в Україні;
- дослідити зарубіжний досвід державного регулювання реалізації екологічної політики у сфері збереження земель природоохоронного та можливість його використання в Україні;
- виокремити проблеми та напрями удосконалення механізмів державного регулювання реалізації екологічної політики у сфері збереження земель природоохоронного призначення в Україні.

Об'єкт дослідження магістерської роботи – суспільні відносини у сфері реалізації екологічної політики щодо збереження земель природоохоронного призначення.

Предметом дослідження виступають правові основи збереження земель природоохоронного призначення, наукові доробки з піднятої проблематики.

Методи дослідження. Під час написання магістерської роботи були

застосовані філософський (діалектичний), загальнонаукові (системний, аналізу, синтезу, формально-логічний) та спеціально-наукові (формально-юридичний, порівняльно-правовий) методи наукового пізнання. Філософський метод дав змогу розглянути у динаміці та взаємозв'язку наукові погляди на розвиток особливостей державного регулювання реалізації екологічної політики щодо збереження земель природоохоронного призначення. Системний метод застосовувався при аналізі нормативного підґрунтя державного регулювання реалізації екологічної політики. За допомогою формально-юридичного методу розкрито зміст нормативно-правових приписів, які регулюють питання державного регулювання реалізації екологічної політики щодо збереження земель природоохоронного призначення. Порівняльно-правовий метод покладено в основу зіставлення відповідних положень вітчизняних і зарубіжних нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини щодо збереження земель природоохоронного призначення.

Структурно робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, узагальнюючих висновків, списку використаних джерел (121 найменування). Загальний обсяг роботи становить 104 сторінки, з них 12 – список використаних джерел.

Розділ II.

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

1.1 Теоретичні аспекти екологічної політики: генезис наукових підходів, концепцій

Складовими екологічної політики в демократичному суспільстві є: створення повністю ефективної системи державного управління у сферах охорони, сталого використання та відтворення природних ресурсів; належний державний та громадський нагляд та відтворення природних ресурсів, належний державний та громадський нагляд. Відповідати чинним екологічним нормам країни та міжнародним екологічним зобов'язанням; відповідна політика щодо екологічної інформації; відповідний рівень екологічної експертизи для екологічно небезпечних проектів; відповідні системи прийняття рішень з питань екології, включаючи обов'язкову участь громадськості; органи влади, конкретні посадові особи та громадяни. Відповідна система відповідальності за порушення принципу збалансованого розвитку, норм та норм екологічного законодавства; відповідна освітня діяльність.

Сплеск суспільного інтересу до екологічних проблем і все більш широке усвідомлення глобального характеру змін, що відбуваються у навколишньому середовищі, не тільки привели до появи нової сфери досліджень, а й стали викликом для тих, хто приймає політичні та економічні рішення.

Багато концепцій екологічної політики було висунуто на науковому та міждисциплінарному рівнях. Водночас дослідження американського політолога Лінтона К. Колдуелла зіграли ключову роль у формуванні "екологічної політики" в теорії та на практиці [121, с. 1]. 208-211], що підтверджує необхідність формулювання національної політики, що стосується всього навколишнього середовища (96, с. 208-211). 58].

Хоча, на думку Л.К. Колдуелла, екологічна політика, що заснована на мультидисциплінарній суворо науковій основі, дозволить найкращим чином вирішити конкретні проблеми і ні в якому разі не стане панацеєю: «Всеосяжне дослідження екологічних проблем призведе до зниження кількості помилок, а, отже, і до кращих політичних рішень. Тут, втім, необхідно зробити застереження: даний підхід не панацея. Концентрація на навколишнє середовище полегшить, але не применшить політичні завдання щодо узгодження величезної кількості різноманітних інтересів і цінностей.

Л. К. Колдуелл (Колдуелл) не тільки ввів у наукове співтовариство термін "екологічна політика", але й став одним із авторів першого у світі закону про екологічну політику - Національного закону про екологічну політику, який був введений в 1969 році Переданий у США на основі міждисциплінарного підходу. оточення. Цей закон називається: «Проголосіть національну політику, яка сприятиме плідній та корисній гармонії між людиною та навколишнім середовищем; сприятиме зусиллям щодо запобігання або усунення шкоди навколишньому середовищу та біосфері та сприятиме здоров'ю та добробуту людей; Розуміння важливих екосистем та природних ресурсів, а також створення комітету з якості навколишнього середовища "[96, с. 59].

Деякі положення цього концептуального документа, що апелюють до соціальних, економічних та інших умов існування нинішнього і майбутніх поколінь, передбачили ідеї сталого розвитку.

Хоча після прийняття окресленого закону термін «екологічна політика» і ввійшов у науковий та юридичний дискурс, міждисциплінарний підхід Л.К. Колдуелла не став домінуючим у науковій літературі у 70-х рр. ХХ ст. Подальший розвиток поняття «екологічна політика» отримало у роботах представників окремих дисциплін, насамперед, економіки.

Позначений як взаємодія між економікою та екологією Л. К. Колдуелл [96, с. 1. 59] став предметом багатьох досліджень. Тому Зігфрід фон Сіріасі-Вентрап прямо сказав, що екологічна політика або екологічний менеджмент - це сфера, в якій "екологічні та економічні інтереси зустрічаються". Він вважає,

що екологічна політика як скоординована система цілеспрямованих дій включає дві основні сфери - охорона навколишнього середовища (збереження) та розподіл ресурсів (розподіл). Політика захисту - це діяльність держави щодо розподілу екологічних ресурсів з часом. Політика розподілу - це поведінка держави при розподілі матеріальних ресурсів та пов'язаних з ними вигод та витрат між різними користувачами (країни, регіони, галузі, підприємства та домогосподарства).

Пізніше більшість дослідників, які вивчали екологічну політику, зосередились на їх складових розподілу та проаналізували аналіз витрат та вигод. У 1970-80-х роках. Було опубліковано багато наукових праць з питань екологічної політики та політичних аспектів екологічної економіки, які в цей період були сформовані в самостійні субдисципліни. Деякі твори витримали незліченні перевидання, але все ж мають практичне значення. Однією з них є "Теорія екологічної політики", опублікована американськими економістами Вільямом Дж. Баумолом (William J. Baumol) та Уоллесом Е. Овесом (Wallace E. Oats) [120, с. 1]. 94].

У цьому дослідженні екологічна політика тісно пов'язана з проблемою зовнішніх ефектів (зовнішніх впливів) [101, с. 35]. У цьому сенсі екологічні проблеми - це зовнішні витрати, що накладаються економічними суб'єктами на все суспільство. Економісти Альфред Маршалл (Alfred Marshall) та Артур Сесіль Пігу (Arthur Cecil Pigou) запропонували найпростіше рішення - стягнути податки, які компенсують шкоду суспільству [96, с. 1]. 61]. Насправді, на думку представників екологічної економіки, цей метод довів свою невдачу. По-перше, уряд швидше вживає обмежувальних чи заборонних заходів, а не вводить "податок на забруднення". По-друге, цей метод не враховував велику кількість інструментів екологічної політики, які були сформульовані пізніше, включаючи податкові стимули для зменшення забруднення, створення екологічної інфраструктури та систему торгівлі викидами.

Процес глобалізації скоригував цю концепцію. Останнім часом науковий інтерес до міжнародної складової екологічної політики - глобальних

екологічних проблем та питань міжнародного співробітництва значно зріс [120, с. 1. 93–118]. Багато емпіричних досліджень було проведено в різних штатах та регіонах [119, с. 119]. 204–232]. Нова публікація є цінним доповненням до екологічної економіки, не спростовуючи основні припущення, згадані вище. З точки зору економіки навколишнього середовища, екологічна політика відноситься до ряду заходів, вживаних країною для досягнення бажаної якості навколишнього середовища. Хоча методи екологічної економіки (аналіз витрат і вигод) та економічні методи екологічних проблем зазнали широкої критики [115, с. 116], цей метод є одним із найбільш часто використовуваних методів на практиці сьогодні.

Однак цього недостатньо для всебічного аналізу. По-перше, він не враховує процеси, що відбуваються в суспільстві. Очікувана якість навколишнього середовища не визначена, а реалізація якості навколишнього середовища є метою екологічної політики. Цей ідеальний екологічний стан є результатом різних, а часом і протилежних взаємодій інтересів та цінностей у суспільстві. По-друге, в економічному методі екологічної політики механізм прийняття рішень фактично не розглядається. У влади є мета лише на абстрактному рівні. Насправді інтереси різних підрозділів, підрозділів, а іноді навіть окремих працівників можуть сильно відрізнятись. Політичні партії, неурядові організації та компанії також мають можливість впливати на екологічні рішення.

На відміну від економіки, у галузі соціальних наук єдиної концепції екологічної політики досі не сформульовано. Однак у рамках політології та соціології існують також деякі галузі досліджень з екологічних питань. Тому з початку 1990-х. Значні зміни відбулися в екологічній політиці та соціології: опубліковано велику кількість наукових праць з питань екологічних реформ, присвячених національній екологічній політиці та створення нової екологічної країни. НУО з охорони навколишнього середовища та громадські акції протесту; особиста екологічна обізнаність та пов'язана поведінка [118, с. 314]. Теоретично дедалі популярнішою стає концепція екологічної модернізації,

висунута німецькими вченими Мартіном Енікке та Йозефом Губером. Голландські дослідники Герт Спаргарен Цей погляд отримав подальший розвиток у роботі Артура Мола [115, с. 1. 120]. Концепція екологічної модернізації вітається не лише дослідниками, а й політиками.

М. Енікке та Дж. Губер називають це теорією екологічної модернізації, яка має на меті пояснити, як сучасне індустріальне суспільство має справу з екологічними проблемами. Вони вважають, що "сучасність" - це не остаточний стан, а з кінця 20 століття. Постійно вносити екологічні корективи. Єдиним способом позбавлення екологічної кризи є "глибокий процес модернізації", тобто подальша модернізація сучасної соціальної системи. Ключовим поняттям в теорії екологічної модернізації є так звана "екологічна раціональність", яка все глибше і глибше проникає в суспільство в процесі розвитку "сучасності". Завдяки діяльності громадських рухів, неурядових організацій, державних службовців, підприємств та наукових кіл сучасне суспільство постійно критикується і раціонально відображається.

Ті, хто підтримує теорію екологічної модернізації, також вважають, що нереально замінити сучасний економічний порядок, тому сталого розвитку можна досягти шляхом подальшої модернізації сучасних систем, а не заміни їх [118, с. 308]. Незважаючи на зростаючу популярність цього методу, все ще існує велика кількість критиків [117, с. 1]. 384]. Прихильники теорії екологічної модернізації фактично закликають до подальшого розширення світової економіки та сприяння модернізації. У той же час емпіричні дослідження показують, що хоча "сучасність" може змінитися, модернізація все одно призведе до подальшого погіршення стану навколишнього середовища у глобальному масштабі. Ті, хто виступає проти цієї теорії, вважають, що якщо ви не розумієте основних питань, конфлікту між зростанням населення та економіки, з одного боку, і конфлікту між екологічною стійкістю, з іншого, неможливо досягти сталого розвитку.

Важко не погодитися з аргументами критиків теорії екологічної модернізації, головне питання про те, чи можна досягти сталого розвитку без

серйозних політичних та економічних змін, досі не вирішене [118, с. 327]. Очевидно, що концепція екологічної модернізації є дуже привабливою для політиків, бізнесменів та інших еліт, які почуваються комфортно в сучасних політичних та економічних умовах. Крім того, якщо ми подивимося на історію національної та міжнародної екологічної політики, то виявиться, що всі вони, включаючи діяльність ООН, Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу, базуються на концепції екологічної модернізації та концепції сталого розвитку. «Навколишнє середовище та розвиток» - це план глобальної екологічної модернізації [38, с. 64].

Концепція екологічної модернізації, яка представляє екологічну кризу, є не структурною проблемою, а проблемою управління в існуючому політичному та економічному порядку і має значний вплив на розробку екологічної політики у вузькому економічному сенсі. Цей метод дозволяє уникнути соціальних конфліктів, а обізнаність уряду щодо екологічних проблем значно послабила радикальні екологічні організації. У зв'язку з цим, з точки зору критиків, екологічна модернізація - це техніка, яка може за допомогою слів гармонізувати «непримирене» довкілля та розвиток та перешкоджати діяльності «справжніх» екологів [114, с. 1]. . 476–500; 116 сторінок 3–34].

Говорячи про концепцію екологічної модернізації, не можна не помітити внесок її прихильників у розробку методів дослідження екологічної політики. Тому, на думку Мартіна А. Гаера, нинішнє домінуюче положення в екологічному дискурсі концепції сталого розвитку та екологічної модернізації є не результатом лінійного розвитку наукової та соціальної політичної думки, а політиком та активістом. , Результат боротьби між різними політичними союзами, представленими вченими. [96, С. 64]. Екологічні відносини - це, по суті, право говорити. В останні тридцять років основною проблемою екологічних політичних відносин є не існування екологічної кризи, а її пояснення.

Отже, екологічна політика як процес (формулювання екологічної політики) є пояснювальною діяльністю, при якій різні та часто протилежні

твердження повинні бути оцінені та порівняні, а потім на основі цієї оцінки вживаються дії. Екологічна політика також є формою вирішення соціальних конфліктів у сучасному індустріальному суспільстві. Потенційні соціальні конфлікти, спричинені екологічними змінами, вирішуються за допомогою цього процесу, а не за допомогою сили. Як екологічна політика для вирішення конфліктів існує три основні етапи: закриття дискурсу (визначення та виклад проблеми), соціальна адаптація (прийняття проблеми як потенційного джерела конфлікту в соціальному середовищі) та вирішення проблеми (використання ситуації як вирішення проблеми). Це визначення полегшує аналіз процесу прийняття екологічних рішень.

Хоча дискурсивний підхід до екологічної політики можна успішно застосувати до аналізу державної політики, це далеко не достатньо, щоб зрозуміти передумови світової екологічної політики. Щоб не ігнорувати ці важливі аспекти, необхідний більш широкий підхід до екологічної політики. Деякі дослідники згадували про міждисциплінарне наукове поле, яке передбачає взаємозв'язок суспільства і природи, а також внутрішні соціальні відносини, прямо чи опосередковано пов'язані з проблемами довкілля та політичної екології. Політична екологія почала формуватися в 1970-х роках. На межі екологічних піддисциплін соціальних наук та політичної економії. З 1980-х років тенденція соціальної філософії вплинула на її формування.

Сучасна політична екологія - друге покоління політичної екології - це динамічне міждисциплінарне наукове поле, яке використовує методи та дані, отримані з багатьох дисциплін та галузей досліджень [96, с. 2]. 61]. Однак з'явилося третє покоління політичної екології, і його ціллю проекту є приділення більше уваги „реальності”, а не теоретичним суперечкам. Найбільш актуальною темою в політичній екології є взаємозв'язок між довкіллям, розвитком та соціальними рухами. Між капіталом, природою та культурою; виробництво, електроенергія та навколишнє середовище; стать, раса та природа; наукові знання та захист дикої природи; технології, біологія та політика.

У практичному сенсі політична екологія передбачає втрату біорізноманіття, вирубування лісів, виснаження природних ресурсів, загальний розвиток і особливо "нестійкий" розвиток, включаючи екологічний расизм, контроль над генетичними ресурсами та правами інтелектуальної власності, біологічні та Нанотехнології, зміна клімату, транскордонне забруднення, глобальна трансформація сільського господарства та харчової промисловості у глобальному, регіональному, національному та місцевому масштабах. Термін "екологічна політика" у різних варіантах також широко використовується в нормативних актах в екологічній та юридичній літературі, а також у офіційних політичних та правових документах, що містять концепції, доктрини та плани. Однак, незважаючи на це, законодавство не передбачає жодного нормативного положення, а саме Міжнародної організації праці. Ігнатьєву важко з'ясувати суть та зміст цього юридичного поняття [50, с. 1. 40].

Тому національна екологічна політика на думку М. І. Васильєвої - це система, що складається з концепцій, концепцій та концепцій про цілі, пріоритети, принципи, напрямки, методи та засоби [12, с. 1. 8]. З точки зору А.К., національна екологічна політика Голітченко полягає в тому, що "держава підтримує природну систему, підтримує її цілісність та життєздатні функції, щоб сприяти сталому розвитку суспільства, покращувати якість життя та покращувати стан здоров'я населення та стану населення. , Заходи, що проводяться для забезпечення екологічної безпеки »[19, с. 54]. О. Л. Дубовик вважає: «Національна екологічна політика - це низка рішень та дій, здійснених уповноваженими органами та адміністративними департаментами у галузі охорони навколишнього природного середовища в різних галузях держави, а також використовувані правові та неправові методи та вирази» [[32, с. 6].

В. В. Круглов визначив її як «систему політики та ідеології, права, організації та контролю, економіки та права, ідеології та інших засобів та заходів, що забезпечують охорону навколишнього середовища, раціональне використання та охорону природних ресурсів у регіоні Екологічний добробут та безпека та захист їхньої конституції та інших екологічних прав »[64, с. 17].

Можна дати й інші визначення, але цих визначень достатньо, щоб показати, що в екологічному праві існують різні способи його розуміння. Неможливо не погодитись із вищезазначеною точкою зору, але не можна не згадати, що в кожній точці зору при розумінні цього політико-правового явища основна увага приділяється „діяльності”, „рішенню та дії” чи „методу”. І означає "почекати".

Очевидно, що екологічна політика не може бути просто системою концепцій, ідей тощо, оскільки будь-яка концепція вимагає її фактичного втілення, а фактична реалізація без діяльності неможлива. Очевидно також, що екологічна політика не може бути обмежена лише як розуміння набору різних інструментів та заходів для реалізації екологічної політики [16, с. 182]. Хоча вони дуже важливі, вони просто є необхідними інструментами для вирішення супутніх завдань та досягнення цілей. Очевидно, що така важлива галузь включає велику кількість методів, концепцій і теорій. З 1970-х років екологічна політика стала частиною взаємовідносин суспільства та природи. Привернення уваги все більшої кількості вчених з різних дисциплін. В останні десятиліття питання екологічної політики займали важливе місце в різних наукових галузях.

Тому екологічну політику слід розуміти в широкому розумінні, а її зміст слід включати як концепції, концепції, принципи, концепції про національні цілі та завдання у взаємодії між суспільством і природою, а також як систему фактичної національної діяльності в екологічній галузі. Це повний обсяг політичних відносин, ті чи інші відносини, пов'язані з навколишнім середовищем. У той же час основними аспектами досліджень екологічної політики є: вивчення еволюції природоохоронних рухів та політичних партій; аналіз процесів, пов'язаних з формуванням та реалізацією національної політики в галузі навколишнього середовища на міжнародному, національному та місцевому рівнях; аналіз різних екологічних рухів та організацій, а також окремих теорій. Ідеї, запропоновані домом; розгляньте найактуальніші міжнародні екологічні проблеми.

1.2 Напрями формування правових засад екологічної політики України

Незалежність нашої країни в 1991 році та рішення Всесвітнього саміту з питань навколишнього середовища та розвитку, який відбувся у Ріо-де-Жанейро в 1992 році, стали початком формування екологічної політики України, яка значною мірою була позитивною рушійною силою. Тому Верховна Рада України РСР сформувала основні принципи національної екологічної політики України в "Декларації про державний суверенітет України", прийнятій 16 липня 1990 року. Згідно з "Декларацією", наша країна самостійно встановлює порядок діяльності природоохоронних організацій та використання природних ресурсів на території, а також має комітет з радіаційного захисту та екологічної безпеки населення, який має право заборонити будівництво будь-якого підприємства, місця чи організації та зупинити його роботу. Об'єкти, що становлять загрозу екологічній безпеці, повинні стосуватися екологічної безпеки громадян, генофондів людей та їх молодого покоління.

Це було на початку 1990-х. Китай почав формувати своє власне екологічне законодавство на основі принципів, оголошених в Декларації Ріо-де-Жанейро 1992 року. Водночас Україна є однією з небагатьох європейських країн, і її основний закон, конституція, прийнята в 1996 році, відображає право людини на користування правом на безпечне виробництво. Екологічне життя та здоров'я. Так, мистецтво. Стаття 50 Конституції України передбачає, що кожен має право на безпечне для життя та здоров'я довкілля та право на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням цього права. Забезпечити, щоб кожен мав право вільно отримувати інформацію про умови навколишнього середовища, якість їжі та щоденних потреб, а також своє право на розповсюдження інформації. Ніхто не може класифікувати таку інформацію [27, с. 1. 58]. Відповідно до ст. Стаття 16 "Конституції України" забезпечує екологічну безпеку та підтримує екологічну рівновагу в Україні, а також долає наслідки Чорнобильської катастрофи - катастрофи в глобальному масштабі.

Відповідальність держави полягає у захисті "Закон про охорону навколишнього природного середовища України", прийнятий у 1991 р., Відображає низку загальних питань, що стосуються охорони та раціонального використання природних ресурсів та об'єктів, як основного напрямку екологічної політики. Екологічні відносини щодо використання та охорони певних природних елементів, особливо дорогоцінних територій та об'єктів, закріплені кодексом, окремо запропонованим законодавчими правилами: підземні ґрунти України, ліси, води, український земельний кодекс та закони: "Про фауну", "Про флору", "Про захист атмосфери", Про природні заповідники України ", " Про Червону книгу України ".

Багато окремих законів регулюють види економічної діяльності, що впливають на навколишнє середовище ("туризм", "курорти", "меліорація"), а також забезпечення навколишнього середовища, санітарну епідеміологію та радіаційну безпеку ("забезпечення гігієни та санітарії") . Епідемічний добробут населення ", " Про пестициди та агрохімікати ",,, Про відходи ",,, Щодо надзвичайних екологічних територій ",,, Про Національний план України щодо формування Національної екологічної мережі 2000-2015 "). У 1998 році Верховна Рада України прийняла "Основні напрямки національної політики України у галузі охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки".

Основними пріоритетами охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів є: Забезпечити екологічну безпеку ядерних установок та радіаційний захист населення та навколишнього середовища та мінімізувати шкідливі наслідки аварії на ЧАЕС; Поліпшення екологічних умов та якості питної води на водозборах України; Стабілізувати та поліпшити екологічні умови міст та промислових центрів Донецько-Дніпровської області; Будівництво нових та реконструкція існуючих об'єктів комунальних очисних споруд; Запобігати забрудненню Чорного та Азовського морів та покращувати їх екологічні умови; Сформувані збалансовану природну систему управління, внести відповідні структурні корективи в економічний

виробничий потенціал та досягти зелених технологій у галузях промисловості, енергетики, будівництва, сільського господарства та транспорту; Охорона біологічного та ландшафтного різноманіття, заповідні території [88].

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання: мінімізувати рівень радіаційного забруднення; захистити повітряні басейни від забруднення, особливо у великих містах та промислових центрах; захистити та захистити земельні ресурси від забруднення, споживання та необґрунтованого використання; Захищати та розширювати території з природними ландшафтами, посилювати природоохоронну діяльність у заповідних зонах та зонах відпочинку; підвищувати стійкість та екологічні функції лісів; знешкодження, утилізація та знешкодження промислових та побутових відходів; запобігання забрудненню морських та внутрішніх вод, зменшення та Припинити скидання забруднених стічних вод у водні об'єкти, захистити підземні води від забруднення; захистити та омолодити малі річки, впровадити управління водними ресурсами на основі принципів річкових басейнів та добудувати національну систему моніторингу довкілля; [88].

Також було визначено, що екологічна політика у сферах охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та екологічної безпеки здійснюється через окремі міждержавні, державні, департаментські, регіональні та місцеві плани, спрямовані на реалізацію певних пріоритетів. Пізніше більшість положень документа більше не відповідають новим екологічним вимогам, політиці та законам європейської інтеграції. У грудні 2010 р. Україна прийняла "Закон про основні принципи (стратегії) національної екологічної політики України на 2020 рік", який оновив багато положень національної екологічної політики та переставив її як ринковий та соціальний механізм природоохоронної діяльності. Метою національної екологічної політики є забезпечення екологічно безпечного середовища життя шляхом включення екологічної політики в соціально-економічний розвиток України, стабілізуючи і покращуючи екологічну ситуацію в Україні

Основні принципи національної екологічної політики: Посилити роль екологічного менеджменту в системі державного управління України для досягнення рівності трьох складових розвитку (економіки, навколишнього середовища та суспільства), що визначає важливість пріоритетів сталого розвитку; При прийнятті управлінських рішень слід враховувати екологічні наслідки при формуванні документів, що містять політичні та / або принципи планування національного, відомчого (відомчого), регіонального та місцевого розвитку; Міжсекторальне партнерство та участь зацікавлених сторін; Для запобігання надзвичайним ситуаціям від природних та техногенних природних подій аналізуйте та прогнозуйте екологічні ризики на основі результатів стратегічної екологічної оцінки, національної екологічної експертизи та національного екологічного моніторингу;

Для запобігання надзвичайним ситуаціям від природних та техногенних природних подій аналізуйте та прогнозуйте екологічні ризики на основі результатів стратегічної екологічної оцінки, національної екологічної експертизи та національного екологічного моніторингу; Забезпечити екологічну безпеку та підтримувати екологічний баланс в Україні та подолати наслідки Чорнобильської катастрофи; Сучасні люди несуть відповідальність за захист навколишнього середовища та вигоду для майбутніх поколінь; Громадські та комерційні організації беруть участь у формуванні та реалізації екологічної політики та розглядають їхні пропозиції щодо вдосконалення екологічного законодавства;

Виконавче агентство відповідає за доступність, своєчасність та надійність екологічної інформації; Доступність, надійність та своєчасність екологічної інформації; Держава підтримує та заохочує вітчизняні підприємства здійснити модернізацію виробництва з метою зменшення негативного впливу на навколишнє середовище [87]. Відповідно до прийнятого закону, національна екологічна політика спрямована на досягнення таких стратегічних цілей:

Ціль 1. Покращення екологічної обізнаності населення.

Ціль 2. Покращення екологічних умов та підвищення екологічної безпеки.

Ціль 3. Створити безпечне середовище для здоров'я людини.

Ціль 4. Інтеграція екологічної політики та вдосконалення комплексної системи екологічного управління.

Ціль 5: Зупинити втрату біологічного та ландшафтного різноманіття та формування екологічних мереж.

Ціль 6. Забезпечення екологічно збалансованого природокористування.

Ціль 7. Удосконалення регіональної екологічної політики.

Для досягнення кожної з вищезазначених цілей необхідні стандарти оцінки ефективності екологічної політики та методи поєднання національної екологічної політики зі стратегіями в різних просторових та галузевих сферах [27, с. 62]. У травні 2011 року Кабінет Міністрів України затвердив "Національний план дій щодо охорони навколишнього середовища на 2011-2015 роки" для досягнення зазначених вище цілей. До цього громадські та наукові екологічні організації громадян України активно розробляли та обговорювали проект плану. Сьогодні екологічна політика розвинених країн базується на концепції сталого розвитку, яка є рушійною силою узгодженого розвитку людських відносин та навколишнього середовища. Питання сталого розвитку є найбільш актуальним питанням у сучасному світі, воно привернуло увагу світових лідерів, і вирішенню цієї проблеми присвячені сотні урядів та міжурядових програм.

З метою реалізації концепції сталого розвитку майже у всіх країнах світу були сформульовані стратегії, програми та плани переходу. Сталий розвиток стає вектором, що є основним напрямком міжнародних законів та національних нормативних актів у різних сферах людського життя [27, с. 1]. 68]. Україна прийняла багато нормативних актів для забезпечення реалізації принципів сталого розвитку в галузі природокористування, які передбачають реалізацію таких цілей: підвищення екологічної обізнаності населення; поліпшення екологічних умов та екологічної безпеки; створення безпечного середовища для здоров'я людей; інтеграція Екологічна політика, вдосконалення комплексної системи екологічного управління; зупинка втрат біологічного та ландшафтного

різноманіття та формування екологічної мережі; забезпечення природного управління екологічним балансом; вдосконалення регіональної екологічної політики [25, с. 114].

Концепція національної екологічної політики України до 2020 року чітко визначила стратегічну спрямованість нашої країни в цій галузі. Ця концепція була опублікована Кабінетом Міністрів України 17 жовтня 2007 року під номером 880-г та перелічена в українському законі "Про державу" Основні принципи (стратегія) "Екологічна політика України" (станом на 2020 рік) та "Стратегія сталого розвитку Україна-2020", підписані 21 грудня 2010 року (Указ Президента України, 12 січня 2015 року, № 5/2015), "Україна Енергетична стратегія "до 2035 р. (Розпорядження Кабінету Міністрів України № 605-р від 18 серпня 2017 р.) Та інші нормативні акти. Отже, метою прийняття цих нормативних актів є запровадження європейського рівня життя в нашій країні та провідні позиції України у світі, особливо шляхом забезпечення досягнення сталого економічного зростання в екологічно чистій формі.

Процес глобалізації та соціальних перетворень підвищив пріоритет захисту навколишнього середовища, тому Україна повинна вжити термінових заходів. Тривалий час економічний розвиток країни супроводжувався незбалансованим освоєнням природних ресурсів, а акцент на захисті навколишнього середовища не був високим, що унеможливлювало досягнення збалансованого (сталого) розвитку. «Основні принципи (стратегія) національної екологічної політики України» (набирає чинності 28 лютого 2019 р.), Прийняті 28 лютого 2019 р., Набувають чинності з 1 січня 2020 р. [27, с. 2]. 82]. Метою національної екологічної політики є досягнення хорошого стану навколишнього середовища шляхом запровадження екосистемного підходу в усіх сферах соціально-економічного розвитку України, щоб забезпечити, щоб кожен громадянин України користувався чистими та безпечними конституційними правами, а також впроваджувати стійке природокористування та розвиток природних екосистем. Охорона та реставрація.

Основними принципами національної екологічної політики є: Підтримувати стан кліматичної системи, що не призведе до збільшення ризиків для здоров'я, добробуту та навколишнього середовища; Україна досягла Цілей сталого розвитку (ЦУР), затверджених Самітом сталого розвитку ООН у 2015 році; Сприяти збалансованому (сталому) розвитку шляхом реалізації збалансованої частини розвитку (економіка, навколишнє середовище, суспільство), зосереджуючись на пріоритетах збалансованого (сталого) розвитку; Інтегрувати екологічні вимоги під час формування та затвердження національних планів, відомств (регіонів), регіональних та місцевих документів з розвитку, а також у процесі прийняття рішень планування діяльності об'єктів, які можуть мати значний вплив на навколишнє середовище; Міжсекторальне партнерство та участь зацікавлених сторін;

Запобігання надзвичайним ситуаціям від природних та техногенних природних подій, включаючи аналіз та прогнозування екологічних ризиків на основі результатів стратегічної екологічної оцінки, оцінки впливу на довкілля та всебічного моніторингу довкілля; Забезпечити екологічну безпеку та підтримувати екологічний баланс в Україні, покращити рівень екологічної безпеки зони обмеженого доступу; Забезпечення невідвортної відповідальності за відповідальність за порушення екологічного законодавства; Прийняти пріоритетний принцип запобігання, запобігання (запобігання), усунення джерел екологічної шкоди та "забруднювач платить"; Адміністративні органи та органи місцевого самоврядування несуть відповідальність за доступність, своєчасність та надійність екологічної інформації;

Стан вітчизняних суб'єктів господарювання, які зменшують викиди парникових газів, зменшують енерго- та ресурсоемність, модернізують виробництво, спрямоване на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, включаючи систему екологічного податку для покращення забруднення навколишнього середовища та витрат на використання природних ресурсів; Впровадити новітні методи та форми комунікації у галузі охорони

навколишнього середовища та ефективної інформаційної політики [87]. Національна екологічна політика має бути спрямована на досягнення таких стратегічних цілей:

Ціль 1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва.

Ціль 2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України.

Ціль 3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України.

Ціль 4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення.

Ціль 5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

Сформульовані та реалізовані «Національна стратегія екологічної політики України до 2030 року» та «Стратегія сталого розвитку України до 2030 року» повинні стати ефективними інструментами реалізації принципів сталого (збалансованого) розвитку в нашій країні [27, с. 1]. 94]. Сьогодні Україна не може залишатися осторонь глобального процесу формування природної політики. Для нашої країни найбільш нагальним питанням є необхідність змінити пріоритет механізму управління, метою якого є досягнення сталого розвитку для сучасних та майбутніх поколінь з метою використання та повторного використання природних ресурсів.

1.3 Особливості реалізації екологічної політики в Україні

За останні кілька десятиліть зміст, цілі та напрямки екологічної політики зазнали колосальних змін. Це залежить від завдання, сформованого перед обличчям навколишнього середовища в кожен історичний період, і від його прагнення максимально узгодити власні інтереси з інтересами економічного розвитку для задоволення потреб виробництва, населення та світової

економіки. Зміна екологічної політики значною мірою пов'язана з процесом еволюції всієї системи управління світовою економікою та процесом глобалізації. Сьогодні Україна не може залишатися осторонь глобального процесу формування природної політики. Для нашої країни найбільш нагальним питанням є необхідність змінити пріоритет механізму управління, метою якого є досягнення сталого розвитку для сучасних та майбутніх поколінь з метою використання та повторного використання природних ресурсів.

Реалізація екологічної політики у сфері використання та повторного використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки має певні характеристики. По-перше, це діяльність національних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та уповноважених організацій; по-друге, це діяльність, пов'язана з використанням та відтворенням природних ресурсів, охороною навколишнього середовища та екологічною безпекою; по-третє, ця діяльність має чітке управління (Адміністративне право); по-четверте, при здійсненні управлінської діяльності ми повинні враховувати об'єктивно існуючі закони природи, особливості природних процесів, взаємозв'язок та взаємодію природних ресурсів (повинні бути всеосяжними); п'яте, характеристики цієї діяльності базуються на Виділяють типи відносин (використання та відтворення природних ресурсів).

Зміст екологічної політики у сфері використання та відтворення природних ресурсів, охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки визначається наступними принципами: законність управління реалізацією; пріоритет сталого використання та повторного використання природних ресурсів; екологія та економіка в процесі природокористування Гармонійна інтеграція із соціальними інтересами; комплексні методи вирішення питань використання та відтворення природних ресурсів, охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки; дотримання просторового та територіального розташування природних ресурсів; поєднання принципів адміністративних районів та річкових басейнів природоохоронних організацій; публічність та участь громадськості у принципі.

За допомогою аналізу чинного законодавства України можна визначити такі типи державних установ, які забезпечують реалізацію екологічної політики: державна, автономна та державна адміністрація. Органи державного управління поділяються на дві категорії - загальні та спеціальні органи державного управління. Орган державного управління є уповноваженим законом органом державної виконавчої влади, який виконує функції забезпечення ефективного використання та повторного використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки разом із загальною владою: Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим . Національний компетентний орган. Функції та повноваження цих установ регулюються Конституцією України, Адміністративним законом про місцеве самоврядування України від 9 квітня 1999 р. Та багатьма іншими законодавчими постановами [27, с. 1]. 112].

До спеціалізованих органів державного управління належать спеціально уповноважені органи центрального управління та їх регіональні установи, які виконують функції управління щодо забезпечення раціонального використання та відтворення природних ресурсів, охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки: Міністерство енергетики та охорони навколишнього середовища України, українські державні службовці Інституції, пов'язані з геодезією, картографією та кадастром, Національне агентство водних ресурсів України, Національне агентство лісових ресурсів, Українське національне управління геологічних та підземних ґрунтів тощо Їх повноваження в галузі управління визначаються відповідними нормативними актами цих установ та нормативними актами, що стосуються постресурсів.

Автономні установи - місцеві автономні уряди та їх виконавчі органи - мають багато функцій управління у використанні та відтворенні природних ресурсів, охороні навколишнього середовища та екологічній безпеці, які регулюються Законом України про місцеву автономію від 21 травня 1997 р. Та іншими Положення. Органи державного управління здійснюють свої

повноваження через державних інспекторів, які діють відповідно до статті 40. Стаття 36 "Закону України про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 р., І введена відповідно до відповідних нормативних актів.

Завдяки функціям державних установ розкривати зміст діяльності, пов'язаної з реалізацією екологічної політики, кожна функція є окремою діяльністю, з певними цілями, процедурами та конкретним обсягом учасників. Вони відображають основний напрямок впливу органу управління на використання та охорону природних ресурсів, захист природного середовища та підтримання екологічної безпеки, а також мають можливість пояснити загальні характеристики його діяльності. До основних функцій управління при реалізації екологічної політики належать: планування, моніторинг, кадастр, стандартизація та нормативні акти та інші [23, с. 1]. 132].

Основними інструментами реалізації національної екологічної політики є: Міжгалузеві партнерства та участь зацікавлених сторін, які залучатимуть усіх зацікавлених сторін до планування та реалізації політики (органи державної влади та місцевого самоврядування, підприємства, приватний сектор, науковці, громадськість); Інформація та комунікація - сприятимуть підвищенню обізнаності громадськості про діяльність органу виконавчої влади у галузі охорони навколишнього середовища та ефективності його імплементаційних нормативних актів, умов навколишнього середовища та рівня забруднення, принципів та методів сталого споживання та виробництва, охорони навколишнього середовища та обережності Ставлення до живої природи;

Національні нормативні акти у галузі охорони навколишнього середовища дозволять встановити наукові та обґрунтовані обмеження щодо використання природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища, а також запровадити комплексні дозволи щодо регулювання забруднення навколишнього середовища; Стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля дозволять запобігти негативному впливу на навколишнє середовище та забезпечити відповідність запланованих або реалізованих заходів

законодавчим нормам та вимогам, що стосуються охорони навколишнього середовища, раціонального використання та відтворення природних ресурсів та екологічної безпеки; Система екологічного менеджменту, екологічний аудит, екологічна сертифікація та маркування продукції, що сприятиме підвищенню екологічної ефективності та ефективності діяльності суб'єктів господарювання та покращенню екологічних показників продукції.

Екологічний облік - буде визначати, реєструвати, узагальнювати, зберігати, обробляти та готувати відповідну інформацію про діяльність компанії з охорони навколишнього середовища з метою її передачі внутрішнім та зовнішнім споживачам та сприятиме управлінню на основі економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної цілісності прийняття рішень; Технічні регламенти та бухгалтерський облік у галузі охорони навколишнього середовища, природокористування та екологічної безпеки - запровадять наукові, обґрунтовані та безпечні вимоги до навколишнього середовища та охорони здоров'я для процесів, товарів та послуг, що відповідають європейським стандартам / вимогам; Законодавство України у галузі охорони навколишнього середовища.

Економічні та фінансові механізми, включаючи екологічну модернізацію промислових підприємств шляхом зниження ставок екологічного податку або у вигляді фіксованої щорічної компенсації (знижки на податки), забезпечать стабільне фінансування природоохоронної діяльності та стимулюватимуть екологічне підприємництво, включаючи виробництво, інжиніринг та екологічні послуги, і сприятиме створенню податкового, кредитного та інвестиційного середовища для залучення міжнародних донорів та приватного капіталу для участі в природоохоронних заходах, встановлення системи екологічного менеджменту, впровадження екологічно чистого виробництва, ресурсів та енергозберігаючих технологій та розширення відтворення лісів;

Комплексний екологічний моніторинг та нагляд (контроль) у сферах охорони навколишнього середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів забезпечить перехід до попередження

злочинності та моніторингу навколишнього середовища, зменшить тиск на ділове середовище та участь громадськості в охороні навколишнього середовища шляхом створення ефективного екологічного законодавства Система нагляду контролює та враховує найкращі практики організації функцій подібних установ у державах-членах ЄС; Міжнародне співробітництво у галузі охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки, яке забезпечить виконання міжнародних зобов'язань відповідно до багатосторонніх та двосторонніх міжнародних угод України, а також розширить співпрацю щодо запобігання транскордонному забрудненню навколишнього середовища [27, с. 129].

Функції, окреслені керівним органом, призначені для досягнення стратегічних цілей та завдань екологічної політики, які визначаються основними принципами (стратегією) національної екологічної політики України до 2030 року та затверджені законодавством України 28 лютого 2019 року. Тому однією з цілей, яку переслідує екологічна політика, є забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України. Для досягнення цієї мети необхідно виконати багато завдань, зокрема: збільшити та розширити сферу природно-заповідного фонду; забезпечити стійке використання та охорону земель, покращити стан уражених екосистем та сприяти реалізації нейтрального рівня деградації земель. Підвищити обізнаність населення, власників земель та землекористувачів з питань деградації земель;

Зменшити втрати біологічного та ландшафтного різноманіття, особливо за рахунок поліпшення формування екологічних мереж, принципу невичерпного розширення та невичерпності та захисту унікальних природних ландшафтів; вдосконалення кадастрової системи природних ресурсів для забезпечення відповідного використання природних ресурсів та доквілля Національний статистичний звіт про забруднення; заохочувати впровадження систем екологічного управління; сприяти розвитку інфраструктури поводження з відходами; зменшувати негативний вплив урбанізації на навколишнє середовище тощо.

Крім того, екологічна політика має бути спрямована на: забезпечення інтеграції процесу прийняття рішень в соціально-економічному розвитку України шляхом розробки галузевих стратегій: забезпечення захисту та охорони природи; захист біорізноманіття та ландшафту; управління відходами та ресурсами та відновлення ресурсомістких матеріалів Економічний обіг; зменшити екологічні ризики, щоб мінімізувати його вплив на екосистему, соціально-економічний розвиток та охорону здоров'я населення, покращити якість ґрунту та запровадити ефективні системи підвищення його родючості тощо.

Як уже зазначалося, національне бачення розвитку, засноване на принципі збалансованого розвитку, викладено в документі стратегічного законодавства. Однак кожна стратегія, спрямована на захист навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів, вимагає конкретних узгоджених дій та відповідних механізмів реалізації [27, с. 119]. Одним із стратегічних документів щодо ключових сфер екологічної політики є «Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням». Закон України. Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням від 4 липня 2002 року

В "Організації Об'єднаних Націй по боротьбі з опустелюванням" від 4 липня 2002 р. Одним із заходів реалізації національного плану є створення (оголошення) нових та розширення існуючих територій та заповідників, вивчення питання забезпечення особистих водно-болотних угідь міжнародного значення та їх охорони, збалансованого використання природних ресурсів та Здійснення відновлювальних заходів, розробка регіональних планів та програм розвитку екологічних мереж та пілотних проектів землеустрою, що враховують права землекористування та землекористування територій та об'єктів екологічної мережі Європейський Союз у ландшафтному плануванні, розробці та реалізації сучасної екологічної безпеки, адаптації ландшафту , Технології захисту ґрунтів, енергозбереження та збереження ресурсів для збалансування

використання, захисту та відновлення землі та ґрунту та запобігання їх деградації.

Однак для ефективної реалізації екологічної політики формулювання та прийняття стратегічних документів у ключових сферах недостатньо. Необхідно створити ефективний механізм оформлення цих документів, і існує система контролю за їх виконанням. Кожні п'ять років Кабінет Міністрів України готує національну доповідь про реалізацію екологічної політики для Верховної Ради України та порівнює фактичні результати з цілями, визначеними у стратегічному документі. Відповідні місцеві органи влади щороку подають регіональні та відомчі екологічні звіти на основі моніторингових показників, зазначених у стратегічному додатку, у формі щорічних звітів до центрального органу виконавчої влади, уповноваженого центральним урядом. У свою чергу, Міністерство щороку готує та публікує звіти про реалізацію національної екологічної політики України. .

В Україні практика управління оцінкою ефективності державних стратегій чи планів (особливо соціальних та екологічних) є досить новим явищем. Лише у жовтні 2012 року були затверджені відповідні методи оцінки ефективності реалізації регіональних екологічних планів та державних (національних) екологічних планів (наказ No 491, виданий Міністерством екології та природних ресурсів України 15 жовтня 2012 року). Він забезпечує певний алгоритм оцінки ефективності різних рівнів екологічних стратегій та надає можливість оцінки реалізації стратегій на різних етапах їх життєвого циклу [27, с. 163]. Однак перед тим, як оцінювати ефективність стратегії, виконавчий директор повинен створити відповідне середовище для реалізації стратегії, щоб реалізувати стратегію найбільш ефективно та швидко. Для цього потрібно:

Наявність відповідних установ та ресурсний потенціал для існуючих адміністративних структур; Створити повну систему комунікації та координації та взаємодії між органами влади на всіх рівнях та громадськістю; Щоб забезпечити набір ефективних інструментів, перш за все, організаційні та

економічні важелі, що впливають на природних споживачів, метою є перехід їх до раціонального використання природних ресурсів.

Висновки до розділу I.

У більшості випадків такі ефективні інструменти впливу включають: екологічні інвестиції, екологічну експертизу, екологічний аудит; плани підтримки екологічних інновацій, екологічних вимог та обмежень, ліцензійну діяльність, екологічні податки та обов'язкові платежі та фінансування екологічних проектів тощо

В останні роки Україна визначила довгострокові пріоритети розвитку в галузі екологічної політики. Одночасно сформульовано відповідні нормативні документи та створено органи контролю на державному рівні. Однак проблема розробки ефективних поетапних процедур для реалізації стратегій (планів) на місцях та оцінки їх ефективності все ще існує. Організаційні та економічні механізми, створені для їх реалізації, та результати оцінки їх ефективності дозволять їм прийняти принципи сталого розвитку у відповідний час, поступово перейти до раціонального природокористування та сприяти навколишньому середовищу та національному середовищу для суспільства та світу Ефективність політики.

Україна зможе надалі розвивати екологічні мережі та заповідні території, а також налагодити репрезентативне та ефективне управління територією та цільовою системою заповідників, в тому числі шляхом обробки порушених, засолених та деградованих ґрунтів та радіоактивно забруднених ґрунтів. Екологічні реставраційні та заповідні зони розширені, щоб зберегти найбільш типові природні ландшафти в їх природному стані

Розділ II. РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДООХОРОННОГО ПРИЗНАЧЕННЯ)

2.1 Землі природоохоронного призначення як об'єкт державного регулювання

Земля - головне багатство країни, проголошене Конституцією України. Унікальну заповідну землю слід розглядати як золотий фонд держави, оскільки її знищення серйозно вплине на природний генофонд України, тому вона зобов'язана не використовувати його. Крім того, це питання жодним чином не обмежується певними територіями, оскільки природоохоронні землі, насамперед землі українських заповідників, вважаються частиною особливо охоронюваної світової природно-територіальної системи. Саме розуміння глобального характеру цього питання змушує нас продовжувати працювати над вдосконаленням нормативної бази, посиленням наукових досліджень та розробкою практичних заходів.

У структурі Українського земельного фонду природні заповідники відносно невеликі - близько 7% території країни. Фонд охорони природи України включає понад 8245 територій та об'єктів загальною площею 4 318 780,55 га (6,6% загальної площі країни) та 402 500,0 га в Чорному морі. Однак частка заповідних територій України є недостатньою і набагато менша за більшість європейських країн (де природні заповідники складають в середньому 15%). Тому співвідношення техногенної та природної площі, безумовно, не погоджується з останніми. Навіть цей факт не враховує того, що збереження земель є надзвичайно крихким природним ресурсом, хоча воно має всю екологічну продуктивність, до них слід ставитись особливе ставлення.

За останні десять років динаміка змін кількості та структурних характеристик охоронюваної землі свідчить про збільшення одиниць її площі. Однак головною проблемою є збереження цієї національної спадщини для майбутніх поколінь [7, с. 1. 29]. Тільки завдяки застосуванню законодавства про землю, довкілля та навколишнє середовище це може бути успішно

вирішено, що дозволить використовувати землі із спеціальною правовою системою охорони навколишнього середовища. Приналежність землі до української землі визначається її становищем на національній території [48, с. 1]. 72]. Вони мають різне призначення. Вони є основними та єдиними критеріями класифікації земель у різні категорії, кожна з яких має спеціальну правову систему.

Глава 7 Земельного закону України (статті 43-46) та стаття XII (статті 60-61) Закону України про охорону навколишнього природного середовища передбачають правову систему створення та декларування, використання, охорони та охорони природоохоронних земель особливості. "Навколишнє середовище", український закон "Про кошти для українських природних заповідників" та інші нормативні акти. Українське законодавство визначає землю в природних заповідниках як землю та води з природними комплексами, а також об'єкти, що мають особливу охорону природи, екологію, науку, естетику, розваги та інші цінності, а також надає їй території та природні об'єкти відповідно до закону. (Стаття 43 Земельного закону України, Стаття 7 Абзац 1 Закону про Фонд природоохорони України, Стаття 61 Абзац 1 Закону України про охорону навколишнього природного середовища).

У той же час визначення земель, надане Українським фондом охорони природи законодавцем, не було цілком успішним, оскільки вони вважалися «землею та водами з природними сполуками та об'єктами ...». Поняття землі включає воду, і навіть загальне визначення українського складу землі, передбачене тим самим «Законом про землю» (стаття 19) України, є дещо суперечливим. Це визначення не включає земельну ділянку України та земельні ділянки, зайняті водними об'єктами. . Тому доцільніше змінити сучасне визначення земель Українського фонду охорони природи з таким формулюванням: «Земля Фонду природоохоронного фонду відноситься до ділянок землі з природними комплексами та об'єктами та земель, зайнятих водними об'єктами ...».

З огляду на цей факт, Годованюк пропонує розглянути законодавчо визначену землю, що належить до однієї з категорій земель України, в Українській національній екологічній мережі під землею в Українському природному заповіднику, яка має спеціальну правову охорону, відтворення та використання спеціальних об'єктів охорони та має, Естетика та розважальне значення [18, с. 129]. Водночас загальновизнаний метод розуміння поняття «Фонд охорони природи» в науковій літературі не розроблений, і кожен вчений визначає його по-своєму. Деякі вчені просто перерахували елементи, що складають Фонд охорони природи, але не змогли розкрити суть концепції (Г.І. Осипов, В.Г. Ємельянова), а інші запропонували власні визначення (С.А. Деміна, Н.Д. Красилич, І. А. Брінке, В. В. Петров, Ю. С. Шемшученко).

Так, Г.І. Осипов зазначив, що природні заповідники - це єдиний загальнодержавний природно-заповідний фонд, передбачений законодавством. Об'єднання фонду впливає із спільної державної власності на його об'єкти, поточних та майбутніх інтересів суспільства та методу регулювання його захисту [77, с. 342–343]. Так само, як у своїй книзі В. Г. Ємельянов створив Національний резервний фонд [36, с.14]. Н. Д. Красилич вважає, що природно-заповідний фонд - це сукупність цілісних або непорушених унікальних або типових природних комплексів та об'єктів природного походження, які є еталонами природи (їх екологічне, наукове та економічне значення вимагає особливого Заповідні території та система правового захисту) [сторінка 20 224].

С.А.Дьоміна визнає, що природно-заповідний фонд об'єднує всі природні комплекси та об'єкти із системами охорони, які знаходяться на суші, воді, континентальному шельфі та в 200 милях економічної зони [29, с. 16]. 37; стор. 30 7]. Однак, коли йдеться про Фонд охорони природи, автор суперечить сам собі, оскільки сюди потрапляють рідкісні та зникаючі тварини та рослини, занесені до «Червоної книги», які не є ні захищеними будівлями, ні охоронюваними будівлями у сенсі єдиної непорушної фіксованої природи. Не є об'єктом, що охороняється. формування. Досліджуючи проблему заповідних територій, Брінке визначає цей тип земель як особливо охоронюваний

ландшафт: сукупність визначених законодавством земель або вод (регіонів), що складається з природних або природних та штучних елементів, що взаємодіють, із типовими характеристиками.

Тобто, через поняття «особливо охоронюваний ландшафт» та враховуючи національне законодавство, вчений розробив власне визначення природного заповідника. Хоча поняття "особливо охоронюваний ландшафт" і "фонд охорони природи" різні, вони охоплюють одні й ті ж елементи: заповідні території, заповідні території, природні парки, національні парки, особливо охоронювані ландшафтні території та характер історичних пам'яток. Як зазначав В. В., колекція природних об'єктів та комплексів поєднується шляхом природного повного відходу від господарсько-рекреаційної діяльності або часткового входу в обмеженій кількості без значного впливу на стан природного середовища. Петров (Петров)) Самостійна регіональна категорія формується завдяки спеціальній системі охорони, частиною якої є Фонд охорони природи [76, с. 1]. 13].

Як фонд природного захисту Ю.С.Шимшученко розглядає принцип заповітів, що об'єднують єдину систему особливо охоронюваних природних територій та об'єктів, в яких кожен елемент системи є єдиним природним комплексом [110, с. 1]. 112]. До земель природно-заповідного фонду входять: природні території та об'єкти (природні заповідники, національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, заповідні території, пам'ятники природи, заповідні зони) та штучно створені об'єкти (ботанічні сади, садові парки) , Зоопарк, пам'ятка садового мистецтва) (стаття 44 Закону України про землю, стаття 61, пункт 2 Закону України про охорону навколишнього природного середовища).

Визначення та склад земель в українських заповідниках, передбачені Законом про землю України (стаття 44), суперечливі. За його словами, земля в українських заповідниках включає "природну територію та об'єкти ... та штучно створені об'єкти" (визначення земель як штучно створених об'єктів зазвичай видається суперечливим) [18, с. 109]. Як ми всі знаємо, правова система Фонду

охорони природи визначає статус земельної ділянки, на якій він розташований, тому рекомендується визначати землю Українського природоохоронного фонду таким чином: "природна територія під об'єктом ... і територія під штучно створеним об'єктом".

Як частина досліджуваної категорії земель, глава 7 Українського земельного закону виділяє землю окремо для інших екологічних цілей, включаючи землю природних об'єктів, що мають особливу наукову цінність (стаття 46 Закону України про землю). До 2006 року "інше природоохоронне призначення" в "Законі України про землю" (стаття 46) включало: 1) водно-болотні угіддя, які не були віднесені до земель лісового та водного фонду; 2) земельні ділянки із спеціальною наукою Природні об'єкти цінності. Поки що залишилася лише друга партія землі. Фактично земельні ділянки, що використовуються для інших екологічних цілей, були зменшені (мінімізовані). Однак закон не визначає цей тип земель, а також не визначає процедуру віднесення земель до цієї категорії.

Також відсутній закон, про який йдеться у ч. 3 ст. Відповідно до статті 46 українського земельного закону, виходячи з думки законодавця, слід визначити порядок користування цими землями [79, с. 1. 461]. Відповідно до класифікації землекористування, до цієї підкатегорії входить «Земля природних об'єктів, що мають особливу наукову цінність, що передбачені для збереження та використання цих об'єктів, науково-дослідних, освітніх та виховних робіт». [83]. На жаль. Однак закон не встановлює характеристик, які повинні мати особливу наукову цінність. Земля, яка умовно використовується для інших природоохоронних цілей, може містити землю, яка є частиною заповідної зони, встановленої навколо об'єкта фінансування природного заповідника (ст. 1, ст. 112 Земельного закону України, ст. 3

У цьому випадку П. Ф. Кулініч вважає, що „до таких земель можуть належати невеликі шматочки землі, які є унікальними природними спорудами, що вимагають всебічних наукових досліджень, і яким статус природного заповідника не надається” [97, с. . 1. 483]. Однак Н.Р. Пропозиція Малишевої

включає водоохоронні зони, прибережні захисні зони та дренажні зони [69, с. 1. 365]. Отже, до земель з іншими природоохоронними цілями належать: заповідні зони, цінні природні зони на наступну волю, прибережні захисні пояси, дренажні пояси, водоохоронні зони та заболочені території міжнародного значення.

Правова основа для декларування, використання та охорони водно-болотних угідь міжнародного значення визначається Рамсарською конвенцією 1971 року про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення (дата, коли Україна офіційно приєдналася до Рамсарської конвенції 1 грудня 1991 року), та Кабінетом Міністрів України визначити. 23 листопада 1995 р., № 935 "Заходи щодо охорони водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення". Сьогодні Китай затвердив перелік 22 українських водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення, загальною площею 650 000 га. У 1998 році Бюро Рамсарської конвенції включило ці землі до офіційного Рамсарського списку. Станом на 17 грудня 2019 р. До переліку водно-болотних угідь Рамсарської області включено 35 водно-болотних угідь в Україні. Розглянемо особливості правової системи, використання та охорони правової основи природоохоронних земель як об'єкта національних нормативних актів та управління.

Земельно-правова система посиляється на правові норми щодо очікуваного використання всіх видів та форм земель, забезпечення та захист прав власників землі та землекористувачів, державний контроль за земельними ресурсами, контроль за розумним використанням земель та регулювання земельного законодавства. Процедури та умови, встановлені для дотримання та застосування. Відповідальність за порушення земельного законодавства [43, с. 146]. Видно, що безпосереднім об'єктом правової системи є конкретна земля, незалежно від її площі, її земля надається та використовується заздалегідь визначеним призначенням [68, с. 28]. Визначення території та об'єктної системи заповідників включено до ст. Стаття 14 українського закону "Український фонд охорони природи".

Водночас, на думку Б. В., одного з основних елементів земельної правової системи, Єрофєєва має національне положення про землекористування, в якому він наголошує на наступних аспектах [37, с. 72]: а) Організація, яка впроваджує цю статтю. Сюди входять установи загального та спеціального рівня. Рівень базується на типах функцій, які ці установи виконують, виходячи з їхніх земельних можливостей; б) Форма нагляду за земельними відносинами на конкретній землі. У законі існують такі форми регулювання: встановлення правил надання прав власності та землекористування на землекористування, імплементація правил щодо такого використання та правил припинення або призупинення використання; контроль певної діяльності землекористувачів; за наявності певних факторів та країн У разі попиту втручайтесь у цю діяльність [7, с. 1]. 39].

Основним змістом поняття земельної правової системи є також захист землі. Причиною організації заходів щодо охорони земель є об'єктивна необхідність усунення негативних наслідків у процесі використання земельних ресурсів. Перш за все, правова охорона землі полягає у дотриманні правил розумного використання землі [61-63]. Для визначення земельної правової системи в контексті національної спеціальної охорони також необхідна розробка відповідної законодавчої бази та використання цього методу правового регулювання земельних відносин, який забезпечить комплексний метод охорони земель для державних органів влади та місцевого самоврядування для здійснення земельних прав від їх імені. Український народ.

Цей елемент земельної правової системи дуже важливий для заповідників. Адже відповідно до чинного законодавства територія заповідників спеціально охороняється державою. Україна вважає кошти частиною природних територій світу та системою особливо охоронюваних об'єктів [7, с. 10]. 82]. Особливість природоохоронної правової системи полягає в тому, що вона включає певні природні території та об'єктні правові системи: а) природні заповідники; б) біосферні заповідники; в) національні природні парки; г) регіональні ландшафтні парки; д) Заповідник; ф) Природна спадщина;

г) Заповідна територія. Правова система штучно створених територій та земельних об'єктів природно-заповідного фонду притаманна: а) ботанічним садам; б) паркам з деревами; в) екологічним паркам; г) парковим садам та пам'ятникам паркового мистецтва.

Водночас правова система природно-заповідного фонду має (залежно від об'єкта) такі характеристики: Вивести захищену землю з господарського використання; Заборонити будь-яку діяльність, що суперечить прямому призначенню, тобто діяльність, що загрожує її збереженню, не пов'язану з виконанням завдання; Внутрішнє функціональне зонування землі, яке визначає різні системи охорони, використання та відтворення; Створити заповідні території навколо цих земель, щоб забезпечити їх панування та заборонити будь-яку діяльність, що порушує порядок їх використання та охорони; Усі три форми власності є типовими представниками заповідників: державна, державна та приватна; Встановлення відповідальності, яка порушує ці земельні режими [7, с. 1]. 83].

Відповідно до вищевикладеного, природні заповідники можна визначити як об'єктивно існуючі землі та визначаються чинним законодавством на українській території, об'єктах, що мають особливу екологічну та наукову цінність, а також землях та водах. Втратили свої природні багатства. Майно має бути відновлене і пов'язане з територіями, на яких створені спеціальні правові механізми функціонування.

2.2 Правовий базис забезпечення збереження земель в Україні.

У 1995 р. Європейська Комісія прийняла "Європейську стратегію захисту біологічного та ландшафтного різноманіття", яка визначила пріоритетним завданням формування європейської екологічної мережі як єдиної цілісної системи охорони та відтворення природних ресурсів в африканських країнах. Основним завданням у формуванні загальноєвропейської екологічної мережі має бути створення та захист загальної системи природних та розвинених

регіонів. Україна приєдналася до цієї стратегії та прийняла український закон "Про затвердження Національного плану створення національної екологічної мережі 2000-2015" від 21 вересня 2000 року на початку 2000-х та український закон від 24 червня 2004 року. Відповідно до закону та відповідно до пункту 9 «Інтеграційної стратегії України», з точки зору створення безпечного та корисного європейського екологічного простору для всього людства.

Стаття 4 українського "Закону про екологічну мережу України" передбачає, що формування, збереження та використання екомережі повинні відповідати таким основним принципам: а) забезпечити повноту функцій екосистем компонентів екомережі; б) захистити та Використовувати природні ресурси екологічно збалансовано; в) запобігати втраті природних та напівприродних територій (зайнятих рослинними угрупованнями природного походження та комплексами, що змінюються під час діяльності людини), розширювати зону екологічної мережі; г) надавати державну підтримку та стимули Комерційні суб'єкти створюють території та об'єкти природно-заповідного фонду на своїх землях, інших територіях, що перебувають під особливою охороною, та розвивають екологічні мережі; г) Забезпечити державну підтримку для стимулювання суб'єктів господарювання до створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших особливо охоронюваних територій для розвитку екологічних мереж на своїх землях; д) Забезпечити участь громадян та їх об'єднань у формуванні, збереженні та використанні відповідних екологічних мереж Е) Забезпечити зв'язок національної екологічної мережі з екологічною мережею сусідніх країн як члена транс'європейської екологічної мережі та розвивати міжнародне співробітництво у цій галузі всебічно; ф) Надавати наукову та обґрунтовану інформацію між різними типами земель Покращити склад українських земель; ж) систематично враховувати екологічні, соціальні та економічні вигоди суспільства.

Згідно з першою частиною ст. Стаття 3 українського Закону "Про Українську екологічну мережу" (далі - "Закон") Екомережа є єдиною

територією, сформованою для поліпшення умов для формування та відновлення навколишнього середовища, а також для збільшення природно-ресурсного потенціалу України, ландшафту та біорізноманіття, середовища існування та навколишнього середовища. система. Відповідно до українського законодавства та міжнародних зобов'язань, для збільшення приросту дорогоцінних видів тварин і рослин, генетичні фонди, шляхи реалізації міграції тварин шляхом поєднання територій та природних заповідників та інші території, що мають особливе значення для охорони навколишнього середовища, особливо захищені.

Категорія "екологічна мережа" є предметом дослідження багатьох науковців. Так, оскільки це композиція певного природного об'єкта та його ресурсів, але інтегрована на широкому видовому рівні та широкій території країни [33, с. 1]. 95], розглянемо її екологічну мережу Каракаш. У свою чергу, О. В. Лозо визначає екологічну мережу як всебічне природно-правове явище, яке може допомогти Україні зберегти свій дорогоцінний природний генофонд та використовувати нові ефективні методи управління навколишнім середовищем, що сприятиме подальшому екологічному співробітництву з ЄС, і вирішити деякі проблеми в ландшафтному регулюванні [66, с. 94].

Я.Ващишин розглядає екологічну мережу як об'єкт цілого законодавства та нормативних актів і визначає її як "автономну частину загальноєвропейської екологічної мережі, яка є динамічним, складним і систематичним, єдиним міжвідомчим та інтегрованим правовим та регулятивним об'єктом, Включаючи основні територіальні структурні елементи. У природному заповіднику є кілька ключових територій, а також формування природних коридорів, буферних зон та зон реставрації для захисту, збереження та відновлення біологічного та ландшафтного різноманіття, а також покращення умов для формування та відновлення навколишнього середовища, тим самим збільшити ресурсний потенціал природної української території» [13, с. 129].

До структурних елементів екомережі належать: а) територія та об'єкти природного заповідника; б) земля, водно-болотні угіддя та водоохоронні зони

водного фонду; в) лісова земля; г) польовий захисний лісовий пояс, в якому не згадується земля лісового фундаменту та інші захисні насадження; е) Земля, яка використовує свої природні ресурси для оздоровлення; е) Земля відпочинку, що використовується для організації масштабних розваг, туризму та спортивних заходів; , Кам'яна мощення, пісок, солончаки, земельні зони, що містять природні об'єкти, що мають особливу природну цінність); г) земля, де ростуть природні рослинні угруповання, занесена до Української зеленої книги; г) тварини, занесені до Червоної книги України Територія, де живе або росте вид рослин.

Всі ці землі належать до різних категорій, але вони є частиною території та об'єктів екомережі, і особливо важливі для охорони навколишнього середовища [54, с. 6. 108]. Вони можуть мати різні форми власності (державну, приватну, державну) та права користування, і включення їх до екологічної мережі не змінить форму власності. Хоча національній власності слід надавати пріоритет. Екомережа є об'єктом охорони природи, отже, земля в ній може досягти свого призначення охорони природи. Тому землю території та екологічну мережу необхідно називати природно-захисною землею. Крім того, для підтвердження цієї позиції територію українського «Закону про стратегічну екологічну оцінку» та об'єкти природно-заповідних та екологічних мереж зазвичай називають заповідними територіями (стаття 2, пункт 1) [93].

Відповідно до закону, включення земель до екомережі не призведе до зміни категорії земель (стаття 6, частина 1 закону) [81]. Тому відповідної позиції вранці Мірошніченко (Мірошніченко) розглянув правове питання поділу землі на кілька категорій, наголосивши, що необхідно визнати можливість належності землі одночасно до кількох категорій [73, с. 1]. 50]. Це дуже актуально та важливо при розподілі земель у межах території та об'єктів екомережі та віднесенні до природоохоронних земель. Крім того, землею Фонду охорони природи сьогодні можуть бути також водні фонди ("Водний кодекс України"), лісове господарство ("Лісовий кодекс України"), землі

історичного, культурного, оздоровчого та рекреаційного призначення. Цей перелік не є вичерпним.

У цьому випадку Мірошніченко запропонував зранку встановити правила врегулювання колізій між правовими системами, визначивши пріоритет певних типів земель щодо інших типів, і запропонував розташувати їх у порядку зменшення: особливо заповідні території (природна охорона Район, історична культура, угода про охорону здоров'я); земельна карта природної екосистеми (ліс, вода та заболочені землі, зона природних пасовищ); зона відпочинку сільськогосподарських угідь; інші землі, житлові та громадські будівлі, як сільськогосподарські угіддя, промисловість, транспорт, зв'язок, Несільськогосподарські угіддя, що є частиною енергетики, національної оборони тощо [73, с. 50].

Відповідно до "Закону про охорону земель" України, система заходів із охорони земель включає, серед іншого, створення екологічних мереж (ст. 22). В мистецтві. Стаття 50 закону передбачає, що охорона певних видів земель (охорони здоров'я, відпочинку, історії та культури, заповідників та інших екологічних цілей) досягається шляхом включення цих земель до екологічної мережі. Тому екологічна мережа є засобом захисту земель, основною частиною навколишнього середовища та важливим критерієм вибору земель екологічної мережі. За словами О. В. Лозо, створюється екологічна мережа, яка відіграватиме певну роль, яка дійсно допоможе інтегрувати природний заповідник земель, інші природні та напівприродні ландшафти в цілу систему; підвищити стійкість ландшафту до тиску людини та відновити Можливості саморегуляції та самовідновлення природної екосистеми.

У формуванні національної екологічної мережі управління, використання та охорона цих земель дуже важливі, оскільки забезпечення екологічної функції екомережі залежить від належного управління цими територіями та землею, що утворює землю. Інститути та функції землеустрою реалізуються і залежать від управління всією екологічною мережею. Як зазначав В.М., Єрмоленко є головним органом державного управління та регулює відносини з боку держави

для забезпечення належного виконання законодавства та реалізації національної політики у конкретних сферах громадської діяльності [39, с. 163]. У зв'язку з цим Б. В. Єрофєєв (Ерофєєв) розкрив державний контроль за використанням земель та його зміст: 1) установа, яка здійснює цей контроль; 2) форма нагляду за земельними відносинами на конкретній землі.

Відповідно до ст. Проектування екологічної мережі та її структурних елементів у статті 15 "Закону про екологічні мережі" здійснюється шляхом розробки регіональних та місцевих планів формування екомереж, які співпрацюють з населеними пунктами, м. Київ, Севастопольською міською областю Після урядової координації затверджується відповідною радою. План злиття, сформований Українською екологічною мережею, включає регіональні та місцеві плани екологічної мережі, яка є невід'ємною частиною Генерального плану України та затверджена Верховною Радою України. З метою забезпечення єдиного підходу до формування національної екологічної мережі наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України № 604 від 13 листопада 2009 р. Затвердив методичні рекомендації щодо розробки регіональних та місцевих планів екомережі.

Відповідно до пункту 1.2 "Методичних рекомендацій" регіональними та місцевими планами екологічної мережі є графічні та графічні матеріали, що визначають спрямованість та текстову основу на регіональному та місцевому рівнях. Ці концепції та основи є формуванням екологічної мережі, яку слід захищати та відкидати. Вичерпані, формування просторового розташування його структурних елементів, розвиток територіальної системи. І об'єкт Фонду охорони природи. Водночас закон також визначає структурні елементи екомережі: ключ, зв'язок, буферну зону та відновлювану територію. Ключові області забезпечують збереження найбільш цінних і типових особливостей для регіональних складових ландшафту та біорізноманіття. Зони сполучення (екологічні коридори) пов'язують ключові зони для забезпечення міграції тварин та обміну генетичним матеріалом. Буферна зона захищає критичні та сполучені зони від зовнішніх впливів.

Водночас через внутрішню єдність земля екологічної мережі має складність специфічних характеристик правової системи, оскільки вона належить до певного структурного елементу, тому вони можуть утворювати складну екологічну підкатегорію землі [55, с. 61]. Загалом, система управління в галузі землекористування та захисту екомереж є великою, і вона функціонує в межах повноважень, передбачених українським законодавством про землю та навколишнє середовище. Відповідно до теми управління взаємовідносинами у сфері використання та охорони земель управління розподіляється на: 1) державну (темою є держава, представлена відповідним органом; 2) автономне або муніципальне управління (темою є місцеве самоврядування); 3) державне (тема -Наприклад, громадські організації) [1, стор. 1. 56; 98 сторінки 71].

Ці три методи управління є характеристиками земель екологічної мережі. Будучи невід'ємною частиною управління довкіллям та землею, державне управління відіграє особливу роль у використанні, охороні та збереженні земель екологічної мережі. Основою законодавчих та нормативних актів державного управління є: Указ Президента України "Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики", Указ № 854 від 31 липня 2004 р. Та "Забезпечення участі громадськості в державній політиці і умови реалізації ". 15 вересня 2005 р., No 1276/2005; Постанова Кабінету Міністрів України "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики", 3 листопада 2010 р., № 996; Мінприроди, 1 грудня 2003 р. "Про затвердження "Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у галузі охорони навколишнього середовища" та ін.

Громадяни та їх об'єднання можуть безпосередньо рекомендувати та впливати на вибір земель, які повинні бути включені до фондів природно-заповідного фонду та екологічних мереж. Більше того, як показала практика, пропозиції громадськості є більш об'єктивними, оскільки їх висновки ґрунтуються на реальних та неформальних показниках. Громадськість має право здійснювати нагляд за використанням, охороною та відновленням земель

екологічної мережі, а також брати участь в оцінці впливу на навколишнє середовище об'єктів та об'єктів, які негативно впливають на стан природоохоронної землі або можуть вплинути на її статус.

Дисципліни державного управління поділяються на загальні здібності та спеціальні здібності. З положень загального визначення може бути відомо, що загальний орган буде здійснювати діяльність із охорони та використання земель та інші завдання. Для спеціальних органів управління в галузі землекористування та охорони земель їх діяльність вважається одним з основних видів. Тематами загальної компетенції є Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим та місцеве самоврядування. В Законі України про землю його повноваження визначено в главі гл. 2, 3

Лише нещодавно центральною темою забезпечення спеціальних повноважень щодо формування національної політики у галузі охорони навколишнього природного середовища було Міністерство екології та природних ресурсів України, яке було сформовано Кабінетом Міністрів України [31], перейменовано в Міністерство енергетики та охорони навколишнього середовища, до якого приєдналося Міністерство енергетики та вугільної промисловості. Структурне управління Міністерства відповідає за організацію діяльності та управління установами Фонду охорони природи, формування та розвиток екологічних мереж та територій Фонду охорони природи; державними кадастрами охорони, використання та утримання цих територій є Екологічна мережа та Фонд природно-заповідного фонду.

Державна служба геодезії, картографії та кадастру України реалізує національну політику у галузі земельної політики. Потужність останнього визначена у ст. Положення, затверджені статтею 15-1 Земельного закону України та постановою 15 [80] Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 року. Основні повноваження, пов'язані з цим дослідженням, включають: організацію та здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням земельних законів та норм, використання та охорону всіх типів та форм земель;

надання висновків щодо поліпшення екологічних умов земель; та ведення національного земельного кадастру і управління тощо. З точки зору захисту та використання земель екологічної мережі, іншим важливим методом управління є автономія (муніципалітети). Закон України «Про місцеву автономію та мистецтво» забезпечує правову основу для імплементації цього закону. Статті 8-12 українського земельного закону, а також спеціальні земельні та екологічні норми.

З метою координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади (виконавців державного плану формування екологічної мережі) було створено дорадчий орган (координаційний комітет) для координації діяльності, пов'язаної з розвитком та формуванням екомережі. Однак на законодавчому рівні діяльність згаданої ради припинилася у 2012 році [78], і в даний час жодна організація не може виконувати цю функцію. Тому сьогодні не існує спеціалізованого суб'єкта, який би виконував координаційну функцію формування та функціонування екологічної мережі, і не буде вивчати проблеми, пов'язані з цією проблемою, та методи їх подолання. Мета та завдання екологічної мережі землеустрою є частиною її правової системи і реалізуються шляхом виконання певних функцій управління: планування землекористування; управління землею; контроль та охорона землекористування; моніторинг земель; національний земельний кадастр; економічні стимули для раціонального використання і охорона землі тощо.

2.3 Державне управління як елемент правового механізму збереження земель природоохоронного призначення в Україні

Ефективність охорони земель залежить від чіткої та скоординованої системи державного управління. Управління є невід'ємною частиною правової системи певних природних територій та об'єктів, воно виражається як: Аксенінок (VI) Андрейцев, В.П. Б. В. Балезін, Б. В. Єрофеев, Нью-Мексико Красов, Мічиган Красов, Айова та інші вчені. На думку В.І., Андрейцева з

Міністерства екології регулюється Законом про зв'язки з громадськістю, який реалізує діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань з метою забезпечення ефективного використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища, юридичних осіб та Особиста екологічна безпека, дотримання екологічних норм, попередження екологічних злочинів та захист екологічних прав громадян [3, с. 135].

Для реалізації національної екологічної політики визначено три рівні управління: національний, регіональний та місцевий. На національному рівні управління охороною виконують такі установи: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України, Міністерство енергетики та охорони навколишнього середовища України, Національне бюро геодезії, картографії та кадастру України та інші центральні органи виконавчої влади. Представниками регіонального управління охорони є: Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, територіальне управління Міністерства енергетики та охорони навколишнього середовища України, Державна служба геодезії, картографії та кадастру України.

Місьцеве управління охороною природи перебуває у віданні місцевих державних адміністративних управлінь, сіл, селищ, міських рад, територій та об'єктів природно-заповідного фонду або підприємств, установ та організацій. Як тип соціального управління (відповідно до предмета його здійснення) В. І. Андрейцев виділяє державу, автономію та державне управління [3, с. 1. 136]. Одним із методів управління національною охороною навколишнього природного середовища є прийняття національного управління охороною природоохоронних територій як частини системи правового захисту цих територій та об'єктів, яку можна визначити як екологічне право та земельне право.

Державне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється державними органами, відокремленими законом, які мають повноваження в межах загальної або спеціальної юрисдикції та можуть

виконувати функції у галузі охорони навколишнього природного середовища [51, с. 1]. 118]. Екологічне та земельне законодавство України створює систему національних установ управління в галузі раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища: Кабінет міністрів, рада та адміністративно-адміністративні установи України, а також спеціально уповноважені національні установи з охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів. Ресурси та інші державні установи, передбачені законодавством України (стаття 16, частина 2 Закону про охорону навколишнього природного середовища України [90]), включаючи уряд Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування.

Верховна Рада України, як єдина законодавча влада України, має адміністративну владу в галузі охорони земель, що визначено у ст. Стаття 85 Конституції та Мистецтво України. Стаття 13 "Закону про охорону навколишнього природного середовища" України. Конгрес визначає основний напрямок національної політики у галузі охорони земель, що охороняються, та затверджує національний екологічний план. Наприклад, 22 вересня 1994 р. Постановою Верховної Ради України було прийнято перспективний план розвитку заповідних територій в Україні [92]. Область Верховної Ради України також ухвалила закони, що регулюють охорону, відтворення та використання суспільних відносин на цих територіях та об'єкти управління державними органами охорони природних заповідників. Рівень виконання національного плану, затвердженого Верховною Радою України, також є дуже низьким.

Кабінет Міністрів України має можливість охороняти землі для захисту навколишнього середовища: стаття 116 [58], стаття 11 Конституції України. Стаття 17 "Закону про охорону навколишнього природного середовища" України. Зокрема, український уряд як найвищий орган адміністративної системи реалізує екологічну політику, визначену парламентом. Однак, враховуючи соціальне середовище України, економічні, соціальні та інші потреби, а також міжнародні зобов'язання України, діяльність уряду щодо забезпечення всебічного розвитку заповідних територій в Україні та вирішення

проблем охорони та ефективного використання заповідних територій вважається недостатньою [86].

Певні адміністративні функції у галузі заповідників належать Президенту України. Глава держави є гарантом національного суверенітету, територіальної цілісності України, дотримання Конституції України, прав людини та громадянських прав і свобод (стаття 102, частина 2 Конституції України). Відповідно до ст. Відповідно до статті 53 українського Закону "Про фонд природних заповідників України" рішення про територію та об'єкти фонду природних заповідників національного значення приймає Президент України. Однак Конституція України доручає Кабінету Міністрів України забезпечити реалізацію політики у галузі охорони природи (пункт 116 статті 116). Проект "є" мистецтво. Стаття 17 українського закону "Охорона навколишнього середовища" означає, що український уряд має право приймати рішення щодо організації природних заповідників та територій загальнодержавного значення.

Повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим включають прийняття рішень щодо територій та об'єктів місцевого значення ПЗФ та інших територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною, та визначення інших категорій (стаття 14 "є" Закону України Пункт) Охорона навколишнього середовища "). Органами загальної спроможності, які виконують функції управління у галузі охорони заповідної справи, є місцеві державні адміністративні управління та органи місцевого самоврядування.

Компетенція місцевих державних адміністрацій у галузі державного управління збереженням земель природоохоронного призначення визначена ст. 119 Конституції України, ст. 21 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [84]. Зокрема, відповідно до Закону, місцеві державні адміністрації вносять пропозиції відповідним органам місцевого самоврядування щодо організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення. Згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [85] районні, обласні ради делегують відповідним місцевим державним адміністраціям такі повноваження: 1) організація охорони,

реставрації та використання палацово-паркових, паркових і садибних комплексів, природних заповідників місцевого значення (п. 10 ч. 1 ст. 44). Поняття «природний заповідник місцевого значення» позбавлене логіки, оскільки природні заповідники – природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення (ч. 1 ст. 15 Закону України «Про природно-заповідний фонд України»). Отже, це поняття у тексті Закону слід замінити поняттям «території і об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення»;

2) підготовка і подання на затвердження ради пропозицій щодо організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні (п. 14 ч. 1 ст. 44). Відповідно до пункту "та" ст. 19 Закону України про охорону навколишнього природного середовища передбачено, що виконавчі та адміністративні органи у галузі охорони навколишнього природного середовища, що входять до сфери діяльності місцевих рад, приймають рішення щодо організації територій та заповідників місцевого значення.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до виключної компетенції сільських, селищних, міських, районних та обласних рад належить прийняття рішень про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні (п. 37 ст. 26; п. 24 ст. 43). Ця норма суперечить ч. 3 ст. 53 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», відповідно до якої рішення про організацію чи оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та встановлення охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду приймається виключно обласними, Київською та Севастопольською міськими радами. Отже, Закон «Про природно-заповідний фонд України» не наділяє сільські, селищні, міські (крім Київської та Севастопольської), районні ради компетенцією прийняття рішень про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» не надає обласним, Київській та Севастопольській міським радам

право прийняття рішень про встановлення охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Сільські, селищні, міські ради для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування створюють виконавчі органи рад, які входять у систему місцевого самоврядування. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, здійснюючи державне управління в галузі збереження земель природоохоронного призначення, наділені владними (самоврядними) повноваженнями, до яких, зокрема, належать підготовка і подання на затвердження ради проектів місцевих програм охорони довкілля, участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля (п. 2 ч. 1 ст. 33); підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом (п. 3 ч. 1 ст. 33), і виконують делеговані їм повноваження, до яких, зокрема, відноситься організація охорони, реставрації та використання палацово-паркових, паркових і садибних комплексів, природних заповідників (п. 5 ч. 1 ст. 31). Законодавець необгрунтовано обмежив функції управління виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, віднісши до їхньої компетенції організацію охорони, реставрації та використання лише однієї категорії природно-заповідного фонду – природних заповідників. Логічним уявляється поширити ці функції на всі категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду України [51, с. 121].

Статтею 16 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» ради, які відповідно до Конституції є органами місцевого самоврядування, віднесено до органів державного управління. Де-факто у цьому є сенс, бо органи місцевого самоврядування наділяються державно-владними повноваженнями (ст.ст. 25–41, 43–44 Закону України «Про місцеве

самоврядування в Україні»). Але де-юре управління, здійснюване органами місцевого самоврядування, становить окремий вид управлінської діяльності – самоврядне управління. Даний вид управління у якості самостійного, як зазначалося, виділяє В.І. Андрейцев [3, с. 136].

Окрему групу органів державного управління у галузі збереження земель природоохоронного призначення становлять органи спеціального державного управління – спеціально уповноважені органи виконавчої влади, що реалізують функції управління у галузі раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.

Спеціально уповноваженими державними органами управління в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів в республіці є центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, його органи на місцях та інші державні органи, до компетенції яких законодавством України та Автономної Республіки Крим віднесено здійснення зазначених функцій (ч. 3 ст.16 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Згідно зі ст. 11 Закону «Про природно-заповідний фонд України» спеціально уповноваженим органом державного управління в галузі організації, охорони та використання природно-заповідного фонду є центральний орган виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Кабінет Міністрів України своєю постановою від 18 вересня 2019 р. № 847 вніс зміни до деяких урядових постанов і затвердив Положення про Міністерство енергетики та захисту довкілля України [79].

Міністерство енергетики та захисту довкілля України (далі – Мінекоенерго) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Мінекоенерго є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує: формування та реалізацію державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки; формування державної

політики щодо здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Основними завданнями Мінекоенерго є, у тому числі, забезпечення формування державної політики у сфері раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів; охорони та раціонального використання земель; збереження, відтворення та невиснажливого використання біологічного і ландшафтного різноманіття, формування, збереження та використання екологічної мережі; організації охорони та використання природно-заповідного фонду тощо.

Мінекоенерго відповідно до покладених на нього завдань: розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції; визначає пріоритетні напрями розвитку з питань, що належать до його компетенції; забезпечує нормативно-правове регулювання, а саме розробляє проекти нормативно-правових актів, видає нормативно-правові акти в межах повноважень, передбачених законом, у сфері раціонального використання, відтворення і охорони об'єктів біологічного і ландшафтного різноманіття, формування, збереження та використання екологічної мережі, охорони та раціонального використання земель тощо.

При цьому, слід наголосити на тому, що сьогодні об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення підпорядковані: Міністерству енергетики та захисту довкілля України – 45 одиниць, у тому числі 4 установи знаходяться на території АР Крим; Державному агентству лісового господарства – 11 одиниць; Національній академії наук України – 6 одиниць; Національній академії аграрних наук – 2 одиниці; Державному управлінню справами – 5 одиниць; Міністерству освіти і науки України – 2 одиниці [51, с. 124].

На існування такої проблеми державного управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду, як їх відомча розрізненість, що

виявляється у підпорядкованості різним міністерствам, державним агентствам та установам, вказував Ю.С. Шемшученко [109, с. 57] та ін.

У Стратегії державної екологічної політики України зазначається, що удосконалення правових основ управління і контролю в галузі екології має бути спрямоване на реорганізацію системи органів управління природними ресурсами та наступну інтеграцію функцій управління в галузі використання природних ресурсів в єдину функціональну систему.

Уніфікація цієї системи залишається важливим напрямом вдосконалення системи державного управління у сфері збереження земель природоохоронного призначення, тобто підпорядкування всіх територій та об'єктів природно-заповідного фонду єдиному спеціально уповноваженому органу – центральному органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, якому сьогодні з п'яти біосферних заповідників підпорядкований лише один; з сімнадцяти природних заповідників – чотири; з сімнадцяти національних природних парків – дванадцять.

Цілі і завдання державного управління збереженням земель природоохоронного призначення як елементу правового режиму їх охорони реалізуються за допомогою здійснення функцій управління. Функції державного управління – це основні напрями діяльності державних органів у сфері організації, охорони, ефективного використання земель природоохоронного призначення, відтворення їх природних комплексів та об'єктів [51, с. 131].

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» управління охороною навколишнього природного середовища полягає у здійсненні в цій галузі функцій спостереження, дослідження, екологічної експертизи, контролю, прогнозування, програмування, інформування та іншої виконавчо-розпорядчої діяльності.

Фактично функції управління у сфері екології, аналізовані у науковій літературі, зводяться до наступних: створення системи органів управління у сфері взаємодії суспільства і природи; підзаконна нормотворчість; координація

діяльності з управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища; розпорядження (управління) природними ресурсами; планування використання і охорони природних ресурсів і покращення стану навколишнього середовища; екологічне нормування; екологічна експертиза; екологічне ліцензування; екологічна сертифікація; екологічний аудит; спостереження за станом навколишнього середовища; облік стану і використання окремих природних об'єктів і навколишнього середовища в цілому, а також шкідливих впливів; екологічне виховання та освіта; контроль за використанням та охороною об'єктів природи; вирішення в адміністративному порядку спорів про право природокористування та охорони навколишнього середовища [9, с. 32].

Усі перераховані вище функції управління реалізуються у процесі державного управління збереженням земель природоохоронного призначення, однак М.В. Краснова виділяє в якості основних функцій управління у цій сфері прогнозування, організацію створення й оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, проведення екологічної експертизи об'єктів, що негативно впливають чи можуть негативно впливати на стан територій та об'єктів, введення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду, контроль за додержанням режиму земель природоохоронного призначення, координація наукової діяльності в його межах [35, с. 463].

Вважаємо, що основними функціями державного управління збереженням земель природоохоронного призначення є ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду і державного земельного кадастру, здійснення моніторингу та контроль за додержанням їх правового режиму.

Розглянемо ці функції управління детальніше.

Однією з основних функцій управління збереженням земель природоохоронного призначення є ведення їх обліку, що проводиться у формі ведення кадастру – систематизованого банку кількісних і якісних даних щодо

певного об'єкта [113, с. 11]. Державні кадастри природних ресурсів були об'єктом спеціального дослідження в юридичній літературі [52, с. 24].

Згідно зі ст. 23 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» для обліку кількісних, якісних та інших характеристик природних ресурсів, обсягу, характеру та режиму їх використання ведуться державні кадастри природних ресурсів.

Законом України «Про природно-заповідний фонд України» передбачено ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду і дано його визначення як системи необхідних і достовірних відомостей про природні, наукові, правові й інші характеристики територій та об'єктів, що входять до складу природно-заповідного фонду (ст. 56 Закону).

Ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється з метою оцінки складу та перспектив розвитку природно-заповідного фонду, оцінки стану територій та об'єктів, що входять до нього, організації їх охорони та ефективного використання, планування наукових досліджень, а також забезпечення державних органів, заінтересованих підприємств, установ та організацій відповідною інформацією, необхідною для вирішення питань соціально-економічного розвитку, розміщення продуктивних сил та в інших цілях, передбачених законодавством України (ст. 57 Закону).

Відповідно до ст. 58 Закону, зміст об'єктів національної території та природно-заповідного фонду пов'язаний з правовим статусом, належністю, політичною владою, географічним розташуванням, кількісними та якісними характеристиками цих територій та об'єктів, а також їх оточенням, наукою, освітою, розвагами тощо. Інформаційна цінність. За об'єкти національних територій та фонди природно-заповідного фонду відповідає центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів та його місцеві органи. Довгостроковий план розвитку заповідних територій, сформульований в Україні 22 вересня 1994 р., мав на меті пришвидшити створення національних територій та кадастр українських фондів природно-заповідного фонду, але конкретна робота в цій галузі була розпочата згідно з

наказом Міністерства навколишнього середовища та ядерної безпеки України. 5 травня 1998 р. "Організація з Національного кадастру природних заповідників України".

Правові, економічні та організаційні основи діяльності у сфері Державного земельного кадастру визначені Законом України «Про Державний земельний кадастр» від 7 липня 2011 р. і постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» від 17 жовтня 2012 р. № 1051.

Відповідно до ст. 1 Закону Державний земельний кадастр – це єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах державного кордону України, їх цільове призначення, обмеження у їх використанні, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами. Ведення та адміністрування Державного земельного кадастру забезпечуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, – Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру.

Вести державний земельний кадастр з метою надання інформації органам державної влади та місцевого самоврядування, фізичним та юридичним особам у таких сферах: землеустрій; організація раціонального використання та охорони земель; землеустрій; оцінка земель міський кадастр, формування та ведення інших кадастрів природних ресурсів; збір Земельний збір. Однією з передумов отримання достовірної інформації про стан природних заповідників є систематичне здійснення їх моніторингу. Це гідно згоди О. В. Конишева вважає, що без систематичного моніторингу неможливо отримати повні та об'єктивні дані, які можуть бути покладені в основу кадастру [57, с. 91]. Моніторинг заповідників - важлива незалежна функція державного управління та невід'ємна частина правової системи захисту цих територій та об'єктів.

Відповідно ч. 1 ст. 191 Земельного кодексу України [47], моніторинг земель – це система спостереження за станом земель з метою своєчасного

виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів. Зі змісту ст. 22 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» метою моніторингу навколишнього природного середовища є забезпечення збору, обробки, збереження та аналізу інформації про стан навколишнього природного середовища, прогнозування його змін та розробка науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень.

Екологічний моніторинг у науковій літературі розуміється по-різному, а саме як: функція державного управління (А.П. Гетьман [34, с. 61]); певна інформаційно-аналітична система (М.М. Бринчук [9, с. 274], Н.Р. Малишева [69, с. 206], С.В. Шарапова [107, с. 35]) та ін.

Моніторинг заповідників регулюється ст. Стаття 22 українського Закону "Про охорону навколишнього середовища". Статті 191-192 Земельного закону України, № 5, 8 та 9 українського Закону «Про державний контроль за використанням та охороною земель», Постанова Кабінету Міністрів України «Затвердження Положення про земельний контроль» від 20 серпня 1993 р. № 661, Постанова Кабінету Міністрів України "Положення щодо навколишнього середовища системи державного нагляду", 30 березня 1998 р., С. 391. У визначенні Фонду охорони природи український закон "Про фонд охорони природи України" розглядає це як одне із завдань створення Фонду охорони природи, що називається моніторингом екологічного фону.

Статтею 9 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» передбачено, що території та об'єкти природно-заповідного фонду можуть використовуватися для потреб моніторингу навколишнього природного середовища. Організація систематичних спостережень за станом заповідних природних комплексів і об'єктів визнається одним із шляхів збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ст. 8 Закону України «Про природно-заповідний фонд України»). У якості одного із завдань біосферних заповідників передбачено здійснення фонового екологічного моніторингу

(ст. 17). Однак, спеціальна стаття про моніторинг територій та об'єктів природно-заповідного фонду у законі відсутня.

Окремий розділ Програми перспектив розвитку природоохоронних територій України конкретно обговорює використання території та об'єктів заповідної зони для моніторингу довкілля. Відповідно до плану екологічного моніторингу передбачається створення такої мережі територій та об'єктів, що складаються із природних заповідників, яка враховуватиме часові та просторові зміни внутрішніх екосистем країни та тенденцію глобальних змін у біосфері. Система повинна відображати фон, еталонний стан навколишнього середовища, регіональні характеристики, відмінності між ландшафтами та іншими природними ландшафтами, ступінь трансформації людини, враховувати динамічні фактори, покращувати прогнозування змін в екосистемі на різних рівнях та входити до складу держави. Система екологічного моніторингу в Україні.

Програма передбачає створення централізованої системи обробки інформації, яка включатиме комп'ютерну базу даних з безліччю взаємопов'язаних модулів: географії, екології, рослин, тварин тощо. У сфері охорони заповідної зони важливою функцією управління є контроль за дотриманням її правової системи, і її ефективність значною мірою залежить від інформації, отриманої в процесі спостереження (нагляду). Контроль за об'єктами, предметами та зонами розподілу поділяється на державний, департамент, верхній відділ, виробничий та інші види контролю [103, с. 323]. Метою контролю за використанням та охороною земель є забезпечення дотримання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, компаніями, установами, організаціями та громадянами Закону України про землю (стаття 187 Закону України про землю).

Контроль за дотриманням природно-заповідного фонду та територіальної правової системи - це діяльність національних установ та громадських об'єднань, визначених законодавством, метою яких є моніторинг та перевірка

відповідності закону юридичних та фізичних осіб та вжиття примусових заходів до правопорушників [35 , С. 466].

Висновки до розділу II.

Державний контроль України в організації, охороні та використанні природно-заповідних фондів має на меті: відповідати правовій системі територій та об'єктів природно-заповідного фонду; забезпечити заходи з моніторингу природного, економічного та правового стану заповідних територій та об'єктів; в економічному, У процесі розробки управління, інші заходи, проектні та проектно-планові документи відповідають умовам охорони заповідних територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Визначення "Закону про українські заповідні фонди" в Україні: суб'єкт державного контролю за дотриманням територіальної системи та об'єкти природно-заповідного фонду - державний спеціально уповноважений орган з питань екологічних та природних ресурсів, країна, спеціально уповноважена місцевими органами влади та іншими відомствами Установи (стаття 62); Об'єкти громадського контролю - державні інспектори охорони навколишнього середовища (стаття 63). Тому закон передбачає два методи контролю в цій галузі: державний та громадський. Закону не вистачає автономії та контролю над об'єктами, що відповідають територіальному устрою та природно-заповідним фондам, що не має логіки. Це все-таки мистецтво. Стаття 33 українського закону "Про місцеву автономію в Україні" посилається на повноваження, делеговані виконавчими органами сільських, селищних та міських рад щодо контролю за дотриманням екологічного законодавства.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що державне управління як елемент правового режиму земель природоохоронного призначення та засіб їх охорони потребує удосконалення.

Розділ III. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід державного регулювання реалізації екологічної політики та можливість його використання в Україні

Захист природних ресурсів та охорона навколишнього середовища, які є найважливішими факторами, що визначають якість соціального життя, сьогодні стикаються з більшістю розвинених країн. Захист навколишнього середовища - головний інтерес людства. Сучасні екологічні умови загрожують усьому людству набутти характеристик, подібних до катастрофічних катастроф. Збереження здоров'я та життя на землі має стати головним універсальним гаслом 21 століття. Найбільшим регіоном, що впливає на світову екологічну політику, є Європейський Союз. Однак можна однозначно описати екологічні проблеми, з якими сьогодні стикається ЄС, та екологічну ситуацію в ЄС. В європейських країнах екологічна політика реалізується по-своєму. Це пов'язано з багатьма причинами, включаючи специфічні екологічні проблеми цих країн та різний рівень суспільного інтересу до вирішення цих проблем.

У той же час екологічна політика всього ЄС невіддільна від загальносвітових заходів у галузі охорони навколишнього середовища, включаючи заходи, вжиті під егідою ООН [70, с. 10]. 313]. Великобританія проводить екологічну політику, засновану на принципі «розпорошення та поглинання» - запровадження контролю за санкціями та забруднення навколишнього середовища. З 1990 р. Країна впроваджує Закон про охорону навколишнього середовища. Цей документ вплинув на політичні кола Великої Британії та сприяє включенню певних екологічних норм до політичних документів. Однак національний захист природних ресурсів та заходи щодо охорони навколишнього середовища мають недоліки, які дозволяють недобросовісним організаціям та природним споживачам обходити закон чи зменшувати штрафи [49, с. 1]. 90]. Тому тиск уряду на компанії, діяльність яких

забруднює навколишнє середовище, не завжди є ефективним. Стан навколишнього середовища у Великобританії дедалі більше стає проблемою суспільства.

Фінляндія є видатним представником здорової екологічної політики. Фінляндія має закони про воду, захист повітря, захист від шуму, хімікати, відходи та утилізацію відходів. Охорона природних ресурсів, охорона навколишнього середовища та турбота про природні ресурси є спільними завданнями всіх громадян країни. Для багатьох жителів впровадження екологічних законів та норм є вираженням їх громадянства та ефективного бажання сприяти захисту навколишнього середовища. У Норвегії, Швеції, Данії та інших країнах зросли податки на забруднення навколишнього середовища, а екологічні податки стали важливою статтею бюджету. Практика цих країн показує, що зменшення забруднення зазвичай залежить від величини викидів та розміру податків і зборів, що застосовуються за природокористування [67, с. 118].

Французький уряд та громадськість сьогодні ставлять своїм завданням знайти нову модель сталого розвитку, щоб уникнути екстремальних ситуацій: економічного зростання та забруднення або застою та консервативної екологічної політики. Слід зазначити, що екологічна свідомість французів дуже очевидна, і французький уряд прагне екологічного щастя [103, с. 1]. двадцять один]. Активна участь Німецької організації з питань народонаселення та довкілля призвела до формування національного екологічного законодавства. Уряд доклав великих зусиль для зменшення забруднення. Були виділені кошти, а екологічні проекти були включені у процес прийняття політичних рішень. Створене Міністерство охорони навколишнього середовища повністю укомплектоване персоналом та повністю фінансується. Екологічна політика Німеччини базується на законодавчих заходах, які базуються на двох принципах - використання передових технологій та профілактичних заходів.

Отже, можна сказати, що сьогоднішня екологічна політика ЄС спрямована головним чином на забезпечення високого рівня охорони

природних ресурсів, охорони навколишнього середовища та захисту мешканців, і ґрунтується на певних принципах та вживала профілактичних заходів відповідно до цих принципів: Запобіжні заходи з урахуванням можливих наслідків рішення (на ранній стадії); Усунути надмірне навантаження на природу; Забруднювачі платять Діяльність будь-якої країни не повинна призводити до погіршення навколишнього середовища, а також слід враховувати інтереси країн, що розвиваються; Країни повинні діяти разом у міжнародних організаціях та сприяти виконанню міжнародних та глобальних екологічних планів; Необхідність вдосконалення екологічної освіти; Екологічні програми не повинні перешкоджати прогресу на національному рівні [104, с. 38].

Провідні західноєвропейські країни вважають, що існує нагальна потреба приділити велику увагу екологічній політиці. Водночас кожна держава досягла успіхів у збереженні природних ресурсів та охороні навколишнього середовища, запобіганні руйнуванню екосистем та поліпшенні якості життя [95, с. 119]. 110]. Ми також розглянемо досвід пострадянських країн у впровадженні природоохоронної політики щодо охорони природних ресурсів та охорони навколишнього середовища, особливо при нагляді за заповідниками. Тому в Республіці Білорусь та Казахстані, разом із земельним законодавством, це питання регулюється спеціальними нормами природно-заповідного фонду. Республіка Білорусь прийняла "Закон про заповідники" 20 жовтня 1994 р., А Республіка Казахстан затвердила однойменний закон 15 липня 1997 р. Та прийняла нові редакції у 2000 та 2006 рр.

У Законі України «Про природно-заповідний фонд України» для визначення досліджуваних територій використовується поняття «природно-заповідний фонд», а ось на решті пострадянського простору офіційним вважається термін «природна територія, що особливо охороняється», який походить від англійського «protected area», визначеного у ст. 2 Конвенції про біологічне розмаїття як «...географічно позначена територія, яка виділяється, регулюється і використовується для досягнення конкретних природоохоронних

завдань» [53].

У ст. 1 Закону Республіки Казахстан «Про природні території, що особливо охороняються» визначено, що природна територія, що особливо охороняється – це ділянки суші, водних об'єктів і повітряного простору над ними з природними комплексами та об'єктами державного природно-заповідного фонду, для яких встановлений режим особливої охорони [42]. Стаття 1 Закону Республіки Білорусь «Про природні території, що особливо охороняються» встановлює наступне поняття: «Природні території, що особливо охороняються – це ділянки суші (що включають атмосферне повітря над ними і надра) з унікальними, еталонними чи іншими цінними природними комплексами і об'єктами, що мають особливе екологічне, наукове, історико-культурне, естетичне та інше значення, вилучені повністю чи частково з господарського використання і для яких встановлено режим особливої охорони та використання» [41].

Відмінність у поняттях між вітчизняним законодавством та законодавством інших країн виникла внаслідок застосування широкого та вузького підходу до розуміння поняття «заповідний». У вузькому значенні «заповідний» не поширюється на такі категорії природно-заповідного фонду як заказники, пам'ятки природи, зоологічні парки, ботанічні сади тощо, де лише частково заборонена господарська діяльність.

Автор ідеї абсолютної заповідності Ф. Штільмарк вважав, що основним завданням охорони природи є збереження окремих її ділянок у недоторканості, а термін «заповідний» означає повне припинення господарського використання об'єкта чи комплексу, а не часткове чи навіть суттєве обмеження такого використання [111, с. 41]. Зважаючи на такий підхід до природних територій, що особливо охороняються, мають бути включені не лише «заповідні» території.

Отже, поняття «природні території, що особливо охороняються» та «природно-заповідний фонд» не тотожні, а співвідносяться як загальне і часткове. Хоча, аналізуючи норми зазначених законів, можна стверджувати, що

під час розробки та ухвалення цих законів у ці поняття вкладався майже однаковий зміст.

У системі державного управління є принаймні дві сторони: об'єкт та суб'єкт державного управління. Якщо взяти сферу природно-заповідної справи, то об'єктом державного управління є територія природно-заповідного фонду (чи природна територія, що особливо охороняється), а суб'єктом – органи державної влади, до повноважень яких віднесено питання природно-заповідної справи. Щоб чіткіше зрозуміти процеси, які відбуваються у цій системі, порівняємо об'єкт та суб'єкт державного управління у сфері природно-заповідної справи Республіки Білорусь і Республіки Казахстан та визначимо доцільність використання їх досвіду в Україні [22, с. 98].

У Республіці Білорусь на початку 2019 р. була зареєстрована 1441 природна територія, що особливо охороняється. До цих територій належать: один заповідник («Березинський державний біосферний заповідник»), чотири національних парки («Біловезька пуща», «Прип'ятський», «Браславські озера», «Нарочанський»), 513 заказників та 923 пам'ятки природи республіканського і місцевого значення. Загальна площа природних територій, що особливо охороняються, складає 1,7 млн га, що становить 8,3 % від загальної площі території Республіки Білорусь. Слід зауважити, що лише заказники республіканського значення займають 4,5 % від території країни та 54,3 % від площі природних територій, що особливо охороняються [99, с. 260–262].

Згідно із «Програмою розвитку системи природних територій, що особливо охороняються, Республіки Казахстан на 2017–2019 роки», яку затверджено постановою Уряду Республіки Казахстан від 13 жовтня 2006 р. № 990, у 2016 р. площа природних територій, що особливо охороняються, становила понад 21 млн. га і відповідно складала 7,7 % від загальної площі країни. Загалом на території Казахстану знаходиться: 10 державних природних заповідників, 9 державних національних природних парків, 2 державних природних резервати, 55 державних природних заказників, 5 державних заповідних зон та 26 пам'ятників природи республіканського значення [22,

с. 119].

Щодо управління у сфері природно-заповідної справи і збереження земель природоохоронного призначення зазначимо, що у вище згаданих країнах воно здійснюється саме органами державного управління. Тобто органи державної влади регулюють суспільні відносини щодо організації, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, здійснюють державне управління у цій сфері. На рівні відповідних законів у кожній із країн визначено свої органи державного управління та контролю: у Республіці Білорусь – це Президент, Уряд, місцеві Ради депутатів, виконавчі та розпорядчі органи, Міністерство природних ресурсів та охорони навколишнього середовища та інші уповноважені державні органи, у Республіці Казахстан – Уряд, уповноважений орган (Комітет лісового і мисливського господарства Міністерства сільського господарства), центральні виконавчі органи, у віданні яких знаходяться природні території, що особливо охороняються, та інші уповноважені обласні представницькі та виконавчі органи.

Зауважимо, що у розділі II Закону України «Про природно-заповідний фонд України» зазначено лише спеціально уповноважений орган державного управління у галузі організації, охорони та використання природно-заповідного фонду. Однак, де-факто в Україні до системи органів державного управління та контролю у сфері природно-заповідної справи входять: Президент, Парламент, Уряд, центральні органи виконавчої влади та організації, яким підпорядковуються установи природно-заповідного фонду.

Порівнюючи законодавство цих країн у сфері природно-заповідної справи і збереження земель природоохоронного призначення щодо встановлених повноважень органів державного управління, необхідно також проаналізувати питання визначення державної політики у цій сфері суспільного життя. Місце природно-заповідної справи у системі пріоритетів екологічної політики конкретної держави передусім залежить від місця органу державного управління, що визначає державну політику у цій сфері у владній ієрархії країни.

У Республіці Білорусь згідно зі ст. 7 відповідного Закону Уряд Республіки Білорусь визначає державну політику у сфері функціонування і охорони природних територій, що особливо охороняються, а також у сфері їх оголошення, реорганізації й припинення функціонування. Міністерство природних ресурсів та охорони навколишнього середовища Республіки Білорусь забезпечує реалізацію державної політики у зазначеній сфері. Законом Республіки Казахстан до компетенції Уряду Республіки віднесено питання розробки основних напрямів державної політики у сфері природних територій, що особливо охороняються, Казахстану. Комітет лісового і мисливського господарства Міністерства сільського господарства Республіки Казахстан опікується забезпеченням реалізації державної політики з питань природних територій, що особливо охороняються [22, с. 136].

В Україні згідно із Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначення основних напрямів державної політики у галузі охорони навколишнього природного середовища віднесено до виключної компетенції Верховної Ради України. Міністерство енергетики та захисту довкілля України забезпечує реалізацію державної політики у сферах охорони навколишнього природного середовища, заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі.

Підсумовуючи необхідно зазначити, що у Республіках Білорусь та Казахстан повноваження органів державної влади детально виписано в окремих статтях спеціальних Законів. Повноваження органів влади в Україні виписано переважно у підзаконних актах. Тобто, нові редакції законів Республік Білорусь та Казахстан мають більш чітке визначення компетенції органів державного управління у цій сфері. Цей позитивний досвід Білорусі та Казахстану потрібно враховувати при вдосконаленні нормативно-правової бази України.

Організаційно-правові механізми державного управління у сфері природно-заповідної справи України в основному забезпечують збільшення відсотка заповідності як інтегрованого показника розвитку сфери. У республіках колишнього СРСР також суттєво збільшено площу природно-

заповідного фонду. В Україні показник заповідності зростає, але він, на жаль, повільно наближається до показників Казахстану, Білорусі. Однак, порівнювати ці показники не можна лише математично [22, с. 142]. Насамперед необхідно враховувати величину території країни, а точніше, наявність вільних особливо цінних природних територій для подальшого заповідання. Також необхідно враховувати традиції, менталітет народу, гостроту наявних проблем та потенційних загроз навколишньому природному середовищу.

Незважаючи на те що в Україні прийнято цілу низку програмних нормативно-правових актів у сфері природно-заповідної справи і збереження земель природоохоронного призначення, їх реалізація в силу суб'єктивних та об'єктивних чинників є неповною. Розробка та прийняття нової Загальнодержавної програми розвитку заповідної справи у свою чергу стримується через фінансову кризу та політичну боротьбу між органами державної влади за повноваження у цій сфері.

В українському законодавстві існує ціла низка правових колізій у повноваженнях Верховної Ради, Президента та Кабінету Міністрів України. Основною причиною такої ситуації було прийняття законодавчих актів до затвердження Конституції України, після чого законодавчу базу не було приведено у відповідність до Конституції. Як наслідок окремі повноваження Парламенту та Президента, що не передбачені у чинній Конституції, встановлено у законах. Компетенція органу надвідомчого державного управління та органу спеціального державного управління у сфері природно-заповідної справи виписана у нормативно-правовій базі загалом чітко та логічно. А ось органи відомчого управління де-факто здійснюють державне управління установами природно-заповідного фонду, що знаходяться у їх підпорядкуванні, не маючи відповідних повноважень. Розв'язати ці правові колізії можна лише шляхом приведення зазначених законів у відповідність до чинної Конституції України чи внесенням відповідних змін до неї [22, с. 148].

З огляду на це, ми вважаємо, що для забезпечення подальшого розвитку екологічної політики у галузі заповідників та охорони заповідників необхідно

прийняти деякі організаційно-правові заходи, а саме: Узгодити повноваження Верховної Ради України та Президента України у цій галузі відповідно до положень чинної Конституції; Визначити єдину державну установу на законодавчому рівні, яка визначає територію та цільову організацію важливих національних заповідників; На підставі перевірки додаткових функцій визначається, чи належить національно важливий природно-заповідний фонд, яким керує непрофільна організація, до Міністерства енергетики та охорони навколишнього середовища України.

3.2 Проблеми та напрями удосконалення механізмів державного регулювання реалізації екологічної політики у сфері збереження земель природоохоронного призначення в Україні

Для досягнення високої ефективності управління на основі поглибленого розвитку його теорії та практики завжди був соціальний порядок суспільства. Поінформованість громадськості пов'язана з її ставленням до соціально-політичних систем та адміністративно-владних структур [105, с. 35]. Отже, діяльність відповідних державних установ повинна бути чіткою та «прозорою» для громадськості, а цілеспрямований вплив на Український фонд охорони природи повинен забезпечувати гарантований захист та розвиток заповідних територій та об'єктів та регулювати штучний тиск на природні місця. Дослідження управління коштами в заповідниках та використання заповідних територій дозволяють говорити про існування певних процесів у системі. Практика показала, що в процесі організації заповідних територій існує багато ситуацій, які перешкоджають природному розвитку цього процесу.

По-перше, запит на схвалення створення або оголошення заповідної зони зазвичай здійснюється за участю власників та основних споживачів великої кількості природних ресурсів у запропонованій зоні заповіду, і готується велика кількість документів. Матеріали попереднього затвердження місця розташування заповідної зони можуть включати: 1) Інформацію про землю,

передану через використання цих комплексів, інформацію про землекористувачів, інформацію про власників земель кожної землі та інформацію головного землевпорядника Сертифікат підписів та печаток; 2) села, селища та висновки міської ради; 3) висновки департаменту архітектури та містобудування району; 4) висновки територіального суб'єкта земельних ресурсів; 5) кінцева регіональна санітарно-епідеміологічна станція;

б) висновок районного відділу екології; 7) висновок районної ради; 8) рішення обласної ради про затвердження матеріалів попереднього погодження; 9) карта території з підписами відповідальних осіб і печатками землекористувачів, рад, районного відділу земельних ресурсів [8, с. 79].

Отже, діяльність з узгодження, таким чином, є досить тривалою у часі, потребує значних фінансових і матеріальних витрат й може стати перешкодою для організації нової природоохоронної території.

По-друге, незгода принаймні одного із землекористувачів призводить до неможливості утворення природоохоронної території, зводить нанівець всю попередньо виконану роботу. Прикладом може бути фактичний зрив Київською міською радою погодження щодо відведення земель під створення Голосіївського національного природного парку, про необхідність створення якого неодноразово упродовж 10 років виступала громадськість. Непоступливість землекористувачів загальмувала свого часу процес створення національного природного парку «Ічнянський» на Чернігівщині [102, с. 31]. Етапи утворення чи оголошення природоохоронних територій мають бути визначені у часі: Законом України «Про природно-заповідний фонд України» передбачено послідовність і строки погоджень про організацію природоохоронної території, правові санкції за навмисне затягування процесу погодження чи утворення природоохоронних територій.

Існуюча система суб'єктів управління природно-заповідним фондом також є тим фактором, що негативно впливає на цей процес. Підтвердженням цього є нестабільність функціонування системи відповідних спеціалізованих

органів виконавчої влади. В Україні постійно реорганізовується «екологічне» міністерство, неодноразово змінюється його назва, структура. Про непослідовність організації органів виконавчої влади свідчить і той факт, що завдання та повноваження спеціалізованого міністерства постійно переглядаються і доповнюються принципово новими.

Тому природно, що 62% населення нашої країни вважає, що управління природними заповідниками потрібно вдосконалювати, і лише 28% вважають, що таке управління є задовільним, тоді як 6% оцінки є ефективним. Водночас великих змін у вирішенні екологічних проблем нашої країни не відбудеться; громадськість стурбована цим, і очікується, що роль відповідних відомств у вирішенні екологічних проблем зменшиться [102, с. 109]. 145].

Зазнає постійних організаційних змін і Державна екологічна інспекція, пройшло шлях становлення й заповідне відомство – від Головного управління національних природних парків і заповідної справи Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, Державної служби заповідної справи Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, Департаменту заповідної справи у структурі Міністерства екології та природних ресурсів України, яке нині реорганізоване у Міністерство енергетики та захисту довкілля України. Такі перетворення уявляються закономірними, якщо врахувати, що реформування організаційних структур виконавчої влади є найбільш складною проблемою адміністративної реформи в Україні. Після проголошення державної незалежності в Україні обсяги управлінської діяльності зросли у деяких сферах у 20–30 разів, а окремі з них (оборона, зовнішня політика) були утворені заново [59].

Вважається, що внутрішня структура державних структур безпосередньо не вплине на основні характеристики та результати державного управління. Однак це припущення слід ретельно продумати, оскільки гнучкість будь-якої функціональної системи визначає її здатність своєчасно та ефективно формувати та впроваджувати рішення. Оглядаючись на ієрархію суб'єктів,

уповноважених приймати управлінські рішення щодо природно-заповідних фондів, ви можете підрахувати складність обробки управлінської інформації, скільки погоджень потрібно прийняти для прийняття управлінських рішень та які проблеми можуть виникнути при спробі їх реалізації на практиці. Якщо додати широкі горизонтальні відділення відповідних державних установ, то можна виявити основні перешкоди в координації функцій багатьох вузькоспеціалізованих органів виконавчої влади [5, с. 1]. 491].

Специфіка природно-заповідного фонду та його функціонування обумовлює управління ним не лише органами виконавчої влади, але й суб'єктами, які законом виконавчо-розпорядчими повноваженнями не наділені.

Зокрема, певну роль у здійсненні управлінських функцій відіграє Національна академія наук України, наукові, науково-дослідні установи. Так, вони вправі готувати та подавати клопотання про створення чи оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду з науковим обґрунтуванням необхідності такого створення або оголошення території чи об'єкта природно-заповідного фонду певної категорії, характеристики її цінності. На Національну академію наук України покладається обов'язок координувати основні напрями наукових досліджень на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, при цьому затверджувати програми і плани науково-дослідних робіт [35, с. 462].

Із 71 нині існуючих об'єктів, що мають найвищий статус заповідності, Міністерству енергетики та захисту довкілля України підпорядковано 45 одиниць, у тому числі 4 установи знаходяться на території АР Крим; Державному агентству лісового господарства – 11 одиниць; Національній академії наук України – 6 одиниць; Національній академії аграрних наук – 2 одиниці; Державному управлінню справами – 5 одиниць; Міністерству освіти і науки України – 2 одиниці. Очевидно, що зазначені суб'єкти здійснюють функції управління заповідними об'єктами і територіями під час виконання

своїх безпосередніх завдань, цілей діяльності, а відтак вплив на складові природно-заповідного фонду є безсистемним, факультативним. Адміністративна невідповідність цих суб'єктів єдиному керівному центру призводить до їх повної самостійності в управлінні заповідними територіями та об'єктами, неможливості вплинути на їх протиправні дії чи бездіяльність. Неконкретність у визначенні повноважень органів виконавчої влади, установ заповідних територій і об'єктів призводить до того, що у процесі здійснення функцій між ними виникають конфлікти з приводу правомірності реалізації цими суб'єктами тих чи інших дій щодо управління природно-заповідним фондом України [8, с. 82].

Беручи до уваги ці обставини, рекомендується: 1) У майбутньому забороняється підпорядковувати заповідні території та споруди неосновним підприємствам, установам, організаціям та адміністративним органам; 2) Територія та об'єкти природного заповідника повинні бути закріплені за спеціалізованими управліннями та визначені як природні українські Основна особа, яка відповідає за заповідну територію; 3) Забезпечити управління природно-заповідним фондом науково-дослідної установи, що бере участь, як суб'єкта консультації. Однак така пропозиція не означає, що інші органи виконавчої влади повністю позбавлені своїх функцій управління. Натомість система органів виконавчої влади, що має особливі можливості в управлінні українськими природними заповідниками, повинна бути органічно реорганізована.

Дослідивши, таким чином, управлінський вплив на природно-заповідний фонд України, доходимо висновку, що проблему вдосконалення управління цим фондом слід розглядати у двох аспектах: 1) ієрархічно-організаційному; 2) функціональному. Перший передбачає реорганізацію взаємообумовленої сукупності органів виконавчої влади, перерозподіл між ними управлінських повноважень, оскільки саме від якості побудови цієї системи залежить вибір відповідних форм і методів соціальної діяльності. На відміну від першого,

другий аспект має розв'язати питання ефективної реалізації зазначеними органами всіх функцій управління природно-заповідним фондом, урегулювання їх нормами права, закріплення за відповідальними виконавцями [8, с. 86].

Важливо не тільки вдосконалити організаційну структуру існуючих менеджерів, але і покращити якість та ефективність управління. Це головним чином для визначення нових завдань та методів для більш чіткого вирішення цих проблем для покращення культури праці, організації та дисципліни [105, с. 1. . 36]. Суспільство байдуже до управління Фондом охорони природи і дуже зацікавлене в його високій якості, що ілюструє цю трансформацію. Якість управління чітко визначено, науково доведено його мету та завдання, об'єктивно визначаючи функції та структуру організації управління, сучасні форми та види діяльності, демократію, технічне оснащення та особисті характеристики менеджерів (такі як відповідальність, здібності, працьовитість, креативність, Дотримуйтесь закону, дисципліни, принципу тощо [105, с. 54].

Висновки до розділу III

Природно-заповідний фонд України та заповідники, які перебувають у державному управлінні, також потребують термінової оптимізації. Стратегія оптимізації повинна включати такі пріоритети: Вдосконалити класифікацію території та об'єктів природних заповідників України шляхом введення нових категорій та типів; Регулярно проводити науковий аналіз стану природоохоронного фонду та розвивати природоохоронний бізнес у державі; Збільшити частку заповідних територій в Україні як важливий комплексний екологічний показник; Пріоритетним є розвиток об'єктних груп з високим рівнем охорони, насамперед багатофункціональних (національні природні парки, біосферні заповідники);

Розробити категорії об'єктів охорони, що об'єднують об'єкти природної охорони з культурними, архітектурними, меморіальними територіями та іншими об'єктами охорони (національний природний та регіональний ландшафтні парки); Покращити фінансову підтримку заповідних територій, особливо матеріальних та науково-технічних основ природних заповідників та

національних природних парків [100, с.100. 5; Стор. 108 11-12]. Що стосується економії витрат та доцільності управління, альтернативою цим завданням є інший підхід - залишається незмінним у цій галузі. Однак «це призведе до деградації природних сполук, що мають наукові, екологічні, естетичні та розважальні цінності, тобто тих сполук, які є основним потенційним джерелом доходу в певних сферах» [75, с.185].

Зміни, що можуть забезпечити розвиток екологічної політики у сфері збереження земель природоохоронного призначення насамперед стосуються удосконалення чинної нормативно-правової бази – необхідності розробки нових та внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши державні нормативні акти щодо реалізації екологічної політики у галузі охорони навколишнього природного середовища, ми робимо наступні загальні висновки. Екологічна політика - це система, що складається з концепцій, ідей, принципів, концепцій про національні цілі та завдання у сфері взаємодії суспільства та природи, а також про фактичну діяльність країни в галузі навколишнього середовища. Це низка рішень та дій, вжитих уповноваженими відомствами. Охорона природних ресурсів та охорона навколишнього середовища на місцях, а також юридичні та неюридичні методи та засоби, що використовуються для цієї мети. Це повний обсяг політичних відносин, ті чи інші відносини, пов'язані з навколишнім середовищем. .

Основними аспектами досліджень екологічної політики є: вивчення еволюції природоохоронних рухів та політичних партій; аналіз процесів, пов'язаних з формуванням та реалізацією національної політики в галузі навколишнього середовища на міжнародному, національному та місцевому рівнях; аналіз різних екологічних рухів та організацій, а також пропозицій окремих теоретиків Ідея; розгляньте найактуальніші міжнародні екологічні

проблеми. Конституція України та Основні основи української національної екологічної політики (стратегії) від 2030 року визначають правові основи екологічної політики України. "Закон про охорону навколишнього природного середовища України", який набрав чинності 25 червня 1991 р. Та набрав чинності 25 червня 1991 р.

Метою екологічної політики є отримання належного стану навколишнього середовища шляхом запровадження екосистемного підходу у всіх сферах соціально-економічного розвитку України, забезпечення того, щоб кожен громадянин України користувався конституційними правами на чисте та безпечне довкілля, а також впровадження сталого використання та захисту природної екосистеми. Охорона та реставрація. Екологічна політика має бути спрямована на досягнення наступних стратегічних цілей: формування соціальних екологічних цінностей та принципів сталого споживання та виробництва; забезпечення сталого розвитку потенціалу природних ресурсів України; забезпечення включення екологічної політики в процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України; зменшення довкілля Ризику мінімізувати вплив на екосистему, соціально-економічний розвиток та охорону здоров'я; вдосконалити та розвинути національну систему екологічного управління.

Однією з цілей, на досягнення якої має бути спрямована екологічна політика, є забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України. Задля досягнення зазначеної цілі має бути реалізовано низку завдань, зокрема: збільшення та розширення територій природно-заповідного фонду; забезпечення сталого використання та охорони земель; зменшення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, зокрема шляхом вдосконалення принципів формування екологічної мережі; збереження унікальних природних ландшафтів; вдосконалення системи кадастрів природних ресурсів, державної статистичної звітності з використання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища; стимулювання впровадження систем

екологічного управління; зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище тощо.

У структурі земельного фонду України землі природоохоронного призначення становлять порівняно незначну площу – близько 7 % території країни. До складу природно-заповідного фонду України входять більш як 8245 територій та об'єктів загальною площею 4 318 780,55 га (6,6 % загальної площі країни) та 402 500,0 га у межах акваторії Чорного моря. Однак, частка природоохоронних територій в Україні є недостатньою і залишається значно меншою, ніж у більшості країн Європи, де площі, зайняті під природно-заповідні території, становлять у середньому 15 %.

Глава 7 Земельного закону України (статті 43-46) та стаття XII (статті 60-61) Закону України про охорону навколишнього природного середовища передбачають правову систему створення та декларування, використання, охорони та охорони природоохоронних земель особливості. "Навколишнє середовище", український закон "Про кошти для українських природних заповідників" та інші нормативні акти. Чинні закони української території, об'єкти особливої природи та наукової цінності, а також чинні закони про суші та акваторії об'єктивно існують та визначають природні заповідники. Потрібно відновити та відновити. Щодо територій, які створили спеціальні правові механізми функціонування.

Землі природно-заповідного фонду – це ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Землі іншого природоохоронного призначення – це земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу наукову цінність (охоронні зони, цінні природні території для наступного заповідання, прибережні захисні смуги, смуги відведення, водоохоронні зони, а також водно-болотні угіддя міжнародного значення).

Правова система природно-заповідних територій має такі характеристики: вилучення охоронюваних земель з господарського використання; заборона будь-якої діяльності, що суперечить її цільовому призначенню, тобто діяльності, що загрожує її збереженню, не пов'язаної з виконанням завдань; Серед них встановлена відмінна система охорони, використання та відтворення; навколо цих земель створені заповідні зони для забезпечення їх панування та заборони будь-якої діяльності, що порушує порядок їх використання та охорони; усі три форми власності є типовими представниками заповідників : Державний, державний, приватний; встановлення відповідальності проти цих земельних режимів.

Одним із основних напрямів збереження земель природоохоронного призначення в Україні є створення національної екологічної мережі відповідно до Законів України «Про затвердження Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі на 2000–2015 роки» від 21 вересня 2000 р. і «Про екологічну мережу України» від 24 червня 2004 р. Екологічна мережа – це єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття тощо. Усі землі національної екологічної мережі належать до різних категорій земельного фонду, але знаходяться у складі територій і об'єктів екологічної мережі та особливо важливі для охорони природного середовища.

Ефективність охорони земель залежить від чіткої та скоординованої системи державного управління. Державне управління у галузі охорони земель є невід'ємною частиною правової системи захисту цих територій та об'єктів. Згідно з екологічним та земельним законодавством, національний компетентний орган прагне забезпечити захист, ефективне використання природоохоронних земель, відтворення природних будівель та об'єктів. Захистить теперішні та майбутні покоління.

Керівними органами, що забезпечують реалізацію екологічної політики, є: державні, автономні та органи державного управління. Органи державного управління поділяються на дві категорії - загальні та спеціальні органи державного управління. До органів державного управління належать: Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим та Державна адміністрація. До державних спеціальних адміністративних органів належать: Міністерство енергетики та охорони навколишнього середовища України, Національне агентство з питань геодезії, картографії та кадастру України, Національне агентство водних ресурсів України, Національне агентство лісових ресурсів України, Національне управління геологічних та підземних ґрунтів України тощо. Автономні установи - місцеві автономні установи та їх виконавчі органи. Органи державного управління здійснюють владу через державних інспекторів.

Зміст діяльності щодо реалізації екологічної політики розкривається через функції органів управління, кожна з яких є окремим видом діяльності, має конкретну мету, порядок здійснення і певне коло суб'єктів. Вони відображають основні напрями впливу суб'єктів управління на відносини щодо використання й охорони природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки, і дають змогу дати загальну характеристику їх діяльності. До основних функцій управління у сфері реалізації екологічної політики можна віднести: планування, моніторинг, ведення кадастрів, стандартизація і нормування та інші.

Проблема збереження природних ресурсів та охорони навколишнього середовища як найважливішого чинника, що визначає якість життя суспільства, стоїть сьогодні перед більшістю розвинених країн світу. Збереження довкілля – головний інтерес людства. Найбільшим регіоном, який впливає на світову екологічну політику, є Європейський Союз. Однак екологічні проблеми, що стоять сьогодні перед ЄС, і стан навколишнього середовища у країнах ЄС можна охарактеризувати однозначно. В європейських країнах по-своєму реалізується екологічна політика. Це пов'язано з багатьма причинами, у тому

числі і зі специфічними екологічними проблемами цих країн, і з різним рівнем зацікавленості населення у вирішенні цих проблем. При цьому, екологічна політика ЄС в цілому нерозривно пов'язана і з глобальними заходами у сфері охорони навколишнього середовища, у тому числі проведеними під егідою ООН.

Провідні західноєвропейські країни відчують гостру необхідність приділяти екологічній політиці значну увагу. При цьому кожна держава реалізує свій шлях до успіху у збереженні природних ресурсів та охороні навколишнього середовища, запобіганні руйнування екосистем, поліпшенні якості життя населення.

Для забезпечення подальшого розвитку екологічної політики у сфері збереження земель природоохоронного призначення необхідно здійснити низку організаційно-правових заходів, а саме: привести повноваження органів державної влади й управління у зазначеній сфері у відповідність до норм чинної Конституції; на законодавчому рівні визначити єдиний орган державного управління, що приймає рішення про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення; на основі додаткового функціонального обстеження прийняти рішення про підпорядкування Міністерству енергетики та захисту довкілля України установ природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, що знаходяться в управлінні непрофільних відомств.

Вивчення екологічного управління землекористуванням дозволяє говорити про існування певного процесу в цій системі. Практика показала, що в процесі організації заповідних територій існує багато ситуацій, які перешкоджають природному розвитку цього процесу. По-перше, координація діяльності займає багато часу, вимагає великих фінансових та матеріальних витрат і може стати перешкодою для організації нових заповідних територій. По-друге, існуюча система суб'єктів у певній галузі також є фактором, який негативно впливає на процес. Про це свідчить нестабільність у роботі

спеціалізованої системи виконавчих органів. По-третє, охоронні території як об'єкти державного управління також необхідно терміново оптимізувати.

Стратегія оптимізації має включати такі першочергові завдання: вдосконалення класифікації територій та об'єктів природно-заповідного фонду України шляхом уведення нових категорій і типів; збільшення проценту заповідності території України як важливого інтегрального екологічного показника; поліпшення фінансового забезпечення заповідної справи, зокрема матеріальної та науково-технічної бази природоохоронних територій.

Зміни, що можуть забезпечити розвиток екологічної політики у сфері збереження земель природоохоронного призначення насамперед стосуються удосконалення чинної нормативно-правової бази – необхідності розробки нових та внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверьянов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. У 2 т. Київ, 2004. Т. 1. 584 с.
2. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики: монографія. Дніпропетровськ, НГУ, 2011. 372 с.
3. Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій: навчальний посібник. Київ: Вентурі, 1996. 208 с.
4. Андрейцев В.І. Земельне право и законодавство суверенної України: актуальні проблеми практичної теорії. Київ: Знання, 2005. 445 с.
5. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: Курс лекций. 2-е изд., доп. Москва: Омега-Л, 2004. 584 с.
6. Бевзенко В.М. Природно-заповідний фонд України як об'єкт державного управління. Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 19. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. С. 276–280.
7. Бевзенко В.М. Управління природно-заповідним фондом в Україні: дис. ... к.ю.н.: 12.00.07 / Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2005. 210 с.
8. Боголюбов С.А. Экологическое право: учебник. Москва: Издательство Юрайт, 2011. 482 с.
9. Бринчук М.М. Экологическое право (право окружающей среды). Москва: Юристъ, 1999. 686 с.
10. Бриньке И.А. Правовая охрана ландшафта в Латвийской ССР: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.06 / Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. Москва, 1984. 19 с.
11. Бриньке И.А. Правовой режим особо охраняемых ландшафтов в Латвийской ССР: учебное пособие. Рига: ЛГУ им. П. Стучки, 1986. 56 с.

12. Васильева М.И. Концептуальные вопросы совершенствования экологической политики и законодательства об охране окружающей среды. Экологическое право. 2007. № 2. С. 7–15.
13. Ващишин М.Я. Юридичні ознаки екологічної мережі як об'єкт правового регулювання. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 1. С. 127–129.
14. Гетьман А.П. Вступ до теорії еколого-процесуального права України. Харків: Основа, 1998. 206 с.
15. Гетьман А.П. Правові основи управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища (екологічне управління). Екологічне право: підручник / за ред. А.П. Гетьмана. Харків: Право, 2013. С. 37–71.
16. Гиззатуллин Р.Х. Государственная экологическая политика: понятие и цель. Доклады Башкирского университета. 2017. Том 2. № 1. С. 181–186.
17. Глоссарий по статистике окружающей среды. Методологические исследования. Серия F. № 67. ООН. Нью-Йорк, 1997. URL: <http://unstats.un.org/unsd/environmentgl> (дата звернення: 07.10.2019).
18. Годованюк А.Й. Правовий режим земель природно-заповідного фонду: дис. ... к.ю.н.: 12.00.06 / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2008. 212 с.
19. Голиченков А.К. Экологическое право России: словарь юридических терминов: учебное пособие. Москва: Издательский Дом «Городец», 2008. 152 с.
20. Государственное управление охраной окружающей среды в союзной республике / Ю.С. Шемшученко, Н.Р. Малышева, Н.И. Ерофеева и др. Киев: Наук. думка, 1990. 280 с.
21. Гоштинар С.Л. Правове регулювання ведення державного земельного кадастру в Україні: дис. ... к.ю.н.: 12.00.06 / Національний аграрний університет. Київ, 2008. 193 с.
22. Даниляк О.О. Державне регулювання розвитку природно-заповідної

справи: дис. ... к. н. з держ. упр.: 25.00.02 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2010. 243 с.

23. Дейнега М.А. Екосистемний підхід до використання природних ресурсів: правовий аспект. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. № 2. С. 131–135.

24. Дейнега М.А. Європейська екологічна мережа: правові засади формування. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія «Право» / ред. кол. С.М. Ніколаєнко та інші. Київ, 2015. Вип. 213. Ч. 1. С. 74–78.

25. Дейнега М.А. Правові аспекти використання природних ресурсів у контексті реалізації стратегії сталого розвитку і «зеленої» економіки. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 3. С. 113–116.

26. Дейнега М.А. Правові проблеми формування системи екологічно збалансованого використання природних ресурсів. Право та державне управління: збірника наукових праць. 2018. № 2. С. 87–92.

27. Дейнега М.А. Природоресурсне право: проблеми формування і розвитку: монографія / за заг. ред. В.М. Єрмоленка. Київ, 2019. 340 с.

28. Дейнега М.А., Маєвський В.А. Проектування національної екологічної мережі у контексті стратегії сталого розвитку: правовий аспект. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія «Право» / ред. кол. С.М. Ніколаєнко та інші. Київ, 2014. Вип. 197. Ч. 2. С. 131–137.

29. Демина С.А. Правовые формы заповедной охраны природы в СССР: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.06 / Моск. гос. ун-т. им. М.В. Ломоносова. Москва, 1980. 26 с.

30. Демина С.А. Правовые формы заповедной охраны природы в СССР: Учебное пособие. Москва: Изд-во ВЮЗИ, 1984. 26 с.

31. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів Україн від 2 вересня 2019 р. № 829. URL: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 11.12.2019).

32. Дубовик О.Л. Экологическая политика Российской Федерации: основные направления. Труды Института государства и права РАН. 2007. № 5. С. 4–12.
33. Екологічне право України: підручник / За ред. І.І. Каракаша. Одеса: Фенікс, 2012. 788 с.
34. Екологічне право України: підручник / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; за ред. В.К. Попова і А.П. Гетьмана. Харків: Право, 2001. 468 с.
35. Екологічне право: Особлива частина: підручник. За ред. В.І. Андрейцева. Київ: Істина, 2001. 544 с.
36. Емельянова В.Г. Законодательство о заповедниках, заказниках, памятниках природы. Москва: Юридическая литература, 1971. 62 с.
37. Ерофеев Б.В. Земельное право России: учебник. Москва: Юрайт-Издат, 2006. 655 с.
38. Ефременко Д.В. Влияние крупного бизнеса на теорию и практику глобальной экологической политики. Мировая экономика и международные отношения. 2008. № 8. С. 64–72.
39. Єрмоленко В.М., Гафурова О.В., Гребенюк М.В., Горіславська І.В. Аграрне право України: підручник / за ред. В.М. Єрмоленка. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 608 с.
40. Єрофеев М.І. Державне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. С. 163–200.
41. Закон Республики Беларусь об особо охраняемых природных территориях. Нац. реестр правовых актов Республики Беларусь. 2000. № 52, 2/171.
42. Закон Республики Казахстан об особо охраняемых природных территориях. Ведом. Парламента Республики Казахстан. 2006. № 16. Ст. 96.

43. Земельне право: підручник / За ред. В.І. Семчика і П.Ф. Кулинича. Київ: Видавничий дім «Ін юре», 2001. 424 с.
44. Земельне право України: навчальний посібник / за ред. І.І. Каракаша, Т.Є. Харитонової. Одеса: Юридична література, 2017. 588 с.
45. Земельне право України: підручник / за ред. О.О. Погрібного. Київ: Істина, 2003. 448 с.
46. Земельне право України: підручник. М.В. Шульга, Г.В. Анісімова, Н.О. Багай, А.П. Гетьман та ін. / за ред. М.В. Шульги. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 368 с.
47. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. Офіційний вісник України. 2001. № 46. Ст. 2038.
48. Земельний кодекс України: коментар / Під ред. А.П. Гетьмана і М.В. Шульги. Харків: ТОВ «Одіссей», 2002. 600 с.
49. Иванов С.А. Эффективность экологических мероприятий Великобритании и ведущих континентальных странах Европы в условиях кризиса. Актуальные проблемы Европы. 2014. № 1. С. 89–74.
50. Игнатьева И.А. Проект Основ экологической политики: проблемы поиска правовых ориентиров. Правовое обеспечение единой государственной экологической политики в Российской Федерации: Материалы круглого стола (г. Москва, 11 апреля 2011 г.) / Отв. ред. С.А. Боголюбов, Н.И. Хлуденева. Москва: Юстицинформ, 2011. С. 36–41.
51. Ковтун О.В. Правові аспекти охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: дис. ... к.ю.н.: 12.00.06 / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2008. 233 с.
52. Колотинская Е. Н. Правовые основы природо-ресурсовых кадастров в СССР. Москва: Изд-во Московск. ун-та, 1986. 219 с.
53. Конвенція про охорону біологічного різноманіття: міжнародний акт. Офіційний вісник України. 2007. № 22. Ст. 932.

54. Кондратюк Т.М. До питання визначення земель іншого природоохоронного призначення. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. № 1. С. 107-109.
55. Кондратюк Т.М. Поняття земель екологічної мережі України. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 1 (243). С. 59–62.
56. Кондратюк Т.М. Правовий режим земель національної екологічної мережі України: дис. ... к.ю.н.: 12.00.06 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2019. 233 с.
57. Конишева О.В. Правове забезпечення запобігання деградації земель сільськогосподарського призначення: дис. ... к.ю.н.: 12.00.06. Харків, 2002. 186 с.
58. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
59. Концепція адміністративної реформи в Україні. Офіційний вісник України. 1999. № 21. Ст. 943.
60. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 р.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 р. № 880-р. Офіційний вісник України. 2007. № 79. Ст. 2961.
61. Крассов О.И. Понятие и содержание правового режима земель. Экологическое право. 2003. № 1. С. 11–20.
62. Крассов О.И. Правовой режим земель государственного лесного фонда / Отв. ред. Н.И. Краснов. Москва: Наука, 1985. 223 с.
63. Крассов О.И. Экологическое право: учебник. Москва: Норма, 2004. 576 с.
64. Круглов В.В. О проблемах правового регулирования охраны окружающей среды и рационального использования природных ресурсов в регионе. Российское право: образование, практика, наука. 2010. № 5–6 (70–71). С. 15–22.

65. Лозо В.И. Правовые основы экологической стратегии Европейского Союза (концепция, программное обеспечение, систематизация и комментарий действующего законодательства ЕС): монография. Харьков: Право, 2008. 368 с.
66. Лозо О.В. Екологічна мережа як правовий формат регулювання та охорони ландшафтів. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Серія «Право». 2014. Вип. 21. С. 90–95.
67. Лукьянчиков Н.Н., Потравный И.М. Экономика и организации природопользования. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. 317 с.
68. Луначенко А.В. Землі сільськогосподарського призначення: правовий режим використання громадянами на праві власності. Одеса: Латстар, 2002. 180 с.
69. Малишева Н.Р. Правові засади формування, збереження та раціонального використання національної екологічної мережі України. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / За ред. Ю.С. Шемшученка. Київ, ТОВ «Видавництво «Юридична думка». 2005. 848 с.
70. Матвеева Е.В. Экологическая политика Евросоюза. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2010. № 6. С. 311–317.
71. Мірошніченко А.М., Марусенко Р.І. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України. Київ: Альтера, 2013. 544 с.
72. Мірошніченко А.М. Земельне право України: навчальний посібник. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. 678 с.
73. Мірошніченко А.М. Проблемні правові питання поділу земель на категорії. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2005. № 12 (50). С. 42–51.
74. Національна стратегія наближення (апроксимації) законодавства України до права ЄС у сфері охорони довкілля. Київ, 2015. URL: <https://menr.gov.ua/files/docs> (дата звернення: 15.11.2019).
75. Овдієнко С. Оптимізація управління природно-заповідним фондом Криму. Розробка державної політики. Київ: К.І.С., 2002. 318 с.
76. Петров В.В. Природно-заповедный фонд: объект управления и

охорони. Охота и охотничье хозяйство. 1983. № 4. С. 13–14.

77. Природноресурсовое право и правовая охрана окружающей среды: Учебник / Под ред. В.В. Петрова. Москва: Юрид. лит., 1988. 512 с.

78. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні: Закон України від 16 жовтня 2012 р. № 5456-VI. Офіційний вісник України. 2012. № 89. Ст. 84.

79. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 847. Офіційний вісник України. 2019. № 78. Ст. 2694.

80. Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 15. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2019).

81. Про екологічну мережу України: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1864-IV. Офіційний вісник України. 2004. № 29. Ст. 53.

82. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 29. Ст. 367.

83. Про затвердження Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі на 2000–2015 роки: Закон України від 21 вересня 2000 р. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 47. Ст. 405.

84. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 р. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.

85. Про місцеві державні адміністрації. Закон України від 9 квітня 1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20–21. Ст. 190.

86. Про невідкладні заходи щодо забезпечення додержання законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: Указ Президента України від 11 листопада 2004 р. Урядовий кур'єр. 2004. 17 листопада. № 219.

87. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р.: Закон України від 21 грудня 2010 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 26. Ст. 218.

88. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 05 березня 1998 р. № 188/98–ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 38. Ст. 248.

89. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст. 349.

90. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.

91. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. Ст. 502.

92. Про Програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні: Постанова Верховної Ради України від 22 вересня 1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 48. Ст. 430.

93. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20 березня 2018 р. № 2354-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 16. ст.138.

94. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. Офіційний вісник України. 2015. № 4. Ст. 67.

95. Пугачев А.В. Экологическая политика в некоторых европейских странах: различные подходы. Вестник Кемеровского государственного университета. 2014. № 3 (59). Т. 1. С. 109–112.

96. Саблин И.В. Теоретические аспекты экологической политики. Молодой ученый. 2011. № 6. Т. 2. С. 58–64.

97. Семчик В.І., Кулинич П.Ф., Шульга М.В. Земельне право України. Академічний курс: підручник. Київ : ВД «Ін Юре», 2008. 600 с.

98. Ситнік Т.М. Поняття правового режиму земель, зайнятих зеленими насадженнями в населених пунктах. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2015. Вип. 213 (1). С. 108–117.
99. Состояние природной среды Беларуси: экол. бюл. 2016 г. Под ред. В.Ф. Логинова. Минск: Минсктиппроект, 2007. 366 с.
100. Стеценко М.П., Андрієнко Т.Л., Клестов М.Л. та ін. Актуальні питання розвитку заповідної справи в Україні. Оптимізація природно-заповідного фонду України. Київ: Ін-т зоології НАН України, 1994. С. 3–10.
101. Толиков В.Н., Смолина Е.Э. Экономика экологии. Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. 2008. № 2. С. 34–40.
102. Управління у сфері охорони довкілля та природокористування в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення: публікація Всеукраїнської екологічної організації. Київ: ВЕГО «МАМА-86», 2003. 160 с.
103. Федоров С. Европейская политика Н. Саркази. Международная жизнь. Проблемы внешней политики, дипломатии, национальной безопасности. 2008. № 8–9. С. 19–26.
104. Харченко С.Г. Ананьева Р.В. Стратегия управления рисками для окружающей среды научно-производственных комплексов. Экология и промышленность России. 2009. № 4. С. 37–46.
105. Цветков В.В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект): монографія. Харків: Право, 1996. 164 с.
106. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf. (дата звернення: 17.12.2019).
107. Шарапова С.В. Правове забезпечення екологічного моніторингу в Україні: дис... к.ю.н.: 12.00.06. Харків, 2002. 160 с.
108. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Напрямки розвитку природно-заповідної мережі України та роль заповідників в ній. Оптимізація природно-заповідного фонду України. Київ: Ін-т зоології НАН України, 1994. С. 10–16.

109. Шемшученко Ю.С. Організаційно-правові питання охорони природно-заповідного фонду. Вісник АН УРСР. 1985. № 12. С. 53–61.
110. Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии: монография. Киев: Наукова думка, 1989. 232 с.
111. Штильмарк Ф.Р. Идея абсолютной заповедности. Охрана дикой природы. Вып. 52. Киев, Москва: Киев. экол.-культ. центр, Центр охраны дикой природы, 2005. 116 с.
112. Шульга М.В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях. Харьков: Консум, 1998. 224 с.
113. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / Гол. ред. Ю. С. Шемшученко. Т. 3: К – М. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2001. 792 с.
114. Christoff Peter. Ecological modernisation, ecological modernities. *Environmental Politics*. 1996. Vol. 5, No. 3. P. 476–500.
115. Dietz Thomas, Eugene A. Rosa and Richard York. Environmentally Efficient Well-Being: Rethinking Sustainability as the Relationship between Human Well-being and Environmental Impacts. *Human Ecology Review*. 2009. Vol. 16, No. 1. P. 114–123.
116. Hajer Maarten A. The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process, reprint. Oxford: Clarendon Press, 2002. P. 3–34.
117. Jorgenson Andrew K. Unpacking International Power and the Ecological Footprints of Nations: A Quantitative Cross-National Study. *Sociological Perspectives*. 2005. Vol. 48, No. 3. P. 383–402.
118. Moore Jason W. The Modern World-System as Environmental History? Ecology and the Rise of Capitalism. *Theory and Society*. 2003. Vol. 32, No. 3. P. 307–377.
119. Nordlander Ake. Energy and environmental taxes in the European Community and in OECD countries. *The market and the environment*. Cheltenham: Edward Elgar, 1999. P. 204–232.

120. Ohi Cornelia. Inducing environmental co-operation by the design of emission permits. *Environmental policy in an international perspective*. Dordrecht: Kluwer, 2003. P. 93–118.

121. Wertz Wendy Read. Lynton Keith Caldwell (1913–2006): His Pathbreaking Work in Environmental Policy and Continuing Impact on Environmental Professionals. *Environmental Practice*. 2006. Vol. 8, No. 4. P. 208–211.